

erdélyi riport

H E T I H Í R M A G A Z I N
XIII. ÉVF. 36. (540.) SZÁM – 2014. SZEPTEMBER 19.

Jelentés a frontvárosból

| TÁRSADALOM

Cseke Gábor, Szávics Petra,
Binder Mátyás | INTERJÚ

Balkán-kóstolás román
ízekkel | RIPORT

Szűcs László szenttamási riportja

Vajdasági reflexiók

Ady Endre, Juhász Gyula és József Attila A Holnap városában Költők és koruk konferencia VI.

2014. szeptember 18–20.

Partiumi Keresztény Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

Nagyvárad, Primăriei utca 36.

P R O G R A M

Szeptember 18. csütörtök

15.00–15.30

A konferencia megnyitása

Köszöntő:

János Szabolcs, a PKE rektora
Veres András, a JAT társelnöke

15.30–16.45

1. Plenáris ülés

Elnök: **Veres András**

Tverdota György: Modernség, progresszió, szocializmus: Ady – Juhász – József Attila

Boka László: „Őszinte, lelkes, örökké édesbús” – Juhász Gyula és az elhalkuló *A Holnap*

Szénási Zoltán: Úr vagy paraszt? Nemzet- és hagyománytudat *A Holnap* antológia körüli vitákban

16.45–17.15: Vita

17.30–19.30

Váradi irodalmi séta

Vezeti: **Lakatos Attila**, a Partium Kiadó igazgatója és **Péter I. Zoltán** helytörténész

A József Attila szobor megkoszorúzása

Beszédet mond: **Tverdota György**, a JAT elnöke

Verset mond: **Kurta Szabina**, a PKE II. éves magyar nyelv és irodalom szakos hallgatója

Szeptember 19. péntek

9.00–10.40: Szekcióülések

1. Szekció

Elnök: **Rigó Béla**

Szarvas Melinda: Ady vonzáskörében? – A határon túli irodalmakkal kapcsolatos, Adyra kiosztott szerepről

Zeke Zsuzsanna: Ady Endre és Octavian Goga kapcsolata

Tavaszi Hajnal: A váradi Ady-program: sajtószemle (1919–1922)

Balogh Andrea: Juhász Gyula nagyváradi publicisztikája

Szeptember 19. péntek

9.00–10.40: Szekcióülések

2. Szekció

Elnök: **Tverdota György**

Nothnagel Zoltán: Az öntudat kopár öröme: a nyomor ábrázolása és szerepe Ady Endre és József Attila költészetében

Pataky Adrienn: Az öngyilkosság témájának megjelenése Juhász Gyula és József Attila szonettjeiben

Bókay Antal: Öngyilkossági poétikák (József Attila Juhász Gyuláról és önmagáról)

Valachi Anna: Ultima verba – Juhász Gyula mint sorsalakító apaminta József Attila számára

11.00–12.40: Szekcióülések

1. Szekció

Elnök: **Bókay Antal**

Győrei Zsolt: Zsurnaliszták a színpadon (Ady, Biró, Sas és Juhász darabjai a nagyváradi színház műsorán)

Mártonfi Attila: Juhász Gyula és József Attila – írói szótárai tükrében

Balázs Imre József: József Attila és az avantgárd határvidékei

Kassai György, **Bárcán György** és **Garai László** előadásának ismertetése

2. Szekció

Elnök: **N. Horváth Béla**

Finta Gábor: Hova ült le őš Kaján?

Visy Beatrix: Bizonyágkeresők – megszólalás- és megszólításmódok, istenkép(zet)ek Ady Endre és József Attila istenes verseiben

Molnár Eszter: Archetipikus szimbolizáció József Attila *Bánat* (*Futtam, mint a szarvasok*) című versében

Muhel Gábor: Transz(re)gresszív motívumok József Attila szerelmi lírájában

12.15–13.00: Vita

Szeptember 19. péntek

15.00–20.00

Látogatás Csucsán

A csucsai Boncza-kastély, az Ady-emlékkiállítás és az Octavian Goga Múzeum megtekintése. Tárlatvezetést tart: **Zeke Zsuzsanna** muzeológus

Szeptember 20. szombat

9.00–10.40

2. Plenáris ülés

Elnök: **Boka László**

Veres András: József Attila mint irodalomkritikus

N. Horváth Béla: József Attila freudomarxista forrása: *Korunk*

Sárközi Éva: „Szegény Adynak” – Jegyzetek József Attila levelezéséhez

Szilágyi Zsófia: Jancsi János és József Attila

11.00–12.20

3. Plenáris ülés

Elnök: **Balogh Andrea**

Hász Erzsébet: Rilke-hatások Ady Endre, Juhász Gyula és József Attila költészetében

Csókás Máté: Juhász Gyula Dózsa-ciklusa

Rigó Béla: Dózsa György Ady, Juhász Gyula és József Attila költészetében

12.20–13.00

Vita

A KONFERENCIA
SZERVEZŐI

József Attila Társaság
Partiumi Keresztény Egyetem

T Á M O G A T Ó K :

nka
Nemzeti Kulturális Alap

OTKA

tartalom

7

HETI MÉRLEG

4–6 A hét hírei

Szűcs László: Egy hét
kampányhordalék**INTERJÚ**7–8 Cseke Péter Tamás:
43 milliárd euró jöhet
2020-ig – Szávics Petra
államtitkár, uniós források
minisztériuma**TÁRSADALOM**9–11 Parászka Boróka:
Jelentés a frontvárosból**INTERJÚ**12–14 Zsehránszky István:
A világégés sorscédulái –
beszélgetés Cseke Gáborral**RIPORT**15–17 Parászka Boróka:
Balkán-kóstdoló román
ízekkel18–19 Szűcs László:
Vajdasági reflexiók I.**INTERJÚ**20–21 Tasnádi-Sáhy
Péter: A megbocsátás
a legközpontibb kérdés –
Ghitea-Szabó József-Levente
börtönlelkész**HISTÓRIA**22–23 Kustán Magyar
Attila: Roma századok
magyar környezetben –
Binder Mátyás történész**THALIA**24–25 Ivácson András
Áron: Ilja agitátor –
Slobodzianek dráma
Bocsárdi rendezésében
Sepsiszentgyörgyön**MOZIMUSTRA**26 Kustán Magyar Attila:
Görög filmtükrök

CÍMLAPPOTÓ: SZŰCS LÁSZLÓ

15

20

22

24

ERDÉLYI RIPOORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP
XIII. ÉVF. 36. (540.) SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: SZŰCS LÁSZLÓ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA
(ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN,
GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS,
JAKOBOVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)

SZERKESZTŐK: CSEKE PÉTER TAMÁS,
KUSTÁN MAGYARI ATTILA,
PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT,
SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER

MŰSZAKI SZERKESZTŐK:

BÁLINT ALÍZ, BENKŐ J. ZOLTÁN

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT

ÁLLANDÓ MUNKATÁRSÁK:

GÁL MÁRIA, HORVÁTH ANDOR, KÖRÖSSI
P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI FERENC,
SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY ISTVÁN,
VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL

DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA

A RIPOORT KIADÓ KFT., NAGYVÁRAD.

FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT

ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: BÉRES ATTILA

ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA,
DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

410161 NAGYVÁRAD (ORADEA),
MAGNOLIEI U. 29.

TELEFON/FAX: +40/259/419-924

E-MAIL: RIPOORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA
30 LEJ, 6 HÓNAPRA 50 LEJ, EGY ÉVRE 90 LEJ.

MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK:

3 HÓNAPRA 5.000 FORINT, 6 HÓNAPRA
8.500 FORINT, EGY ÉVRE 15.000 FORINT.

BANKSZÁMLASZÁM:

RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO57 BTRL 0050 1202 5360 21XX;

HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO30 BTRL 0051 2202 5360 21XX –

SWIFT: BTRLRO22.

KÉSZÜLT A NAGYVÁRADI

EUROPRINT NYOMDÁBAN.

FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS

ISSN 1583-3402

röviden

■ **Elegendik a hibásan kiszámolt, jogosulatlanul felvett járandóságok visszafizetését.** A képviselőház által elfogadott fiskális amnesztia azokra vonatkozik, akik az állami hivatalok tévedése, a törvények félreértelmezése miatt kaptak nekik nem járó mértékű nyugdíjat, gyermeknevelési támogatást vagy közalkalmazotti juttatást. Azok a kismamák és nyugdíjasok is visszakapják a jogtalanul felvetett összegeket, akik már visszafizették azokat az államnak. Az ellenzék – bár megszavazta a jogszabályokat – választási osztogatásnak nevezte az amnesztiát.

■ **Öt százalékkal csökkentik a munkaadók által befizetendő társadalombiztosítási hozzájárulás összegét.** A hónapok már korábban is igennel szavaztak erre az intézkedésre, viszont Traian Băsescu államfő visszaküldte a törvénytervezetet a parlamentbe. Október 1-től az eddigi 20,8 százalékos munkáltatói fő járulékkulcs 15,8 százalékra csökken. A nehéz munkakörülmények között dolgozók után fizetendő magasabb járulékkulcsokat is 5 százalékponttal mérsékelik. Băsescu államfő és a hozzá közel álló ellenzéki pártok felelőtlenséggel és populizmussal vádolják a koalíciót, ugyanis tovább nő a társadalombiztosítási büdzsé hiánya.

■ **Török Zoltán, a Magyarok Általános Iskola igazgatója lesz a Kolozs Megyei Főtanfelügyelőség főtanfelügyelő-helyettese.** Az RMDSZ előzőleg kikérte a Romániai Magyar Pedagógusszövetség véleményét az ügyben. A főtanfelügyelő-helyettesi tisztség azt követően üresedett meg, hogy Péter Tünde korábbi tisztségviselőt befolyással való üzérkedés miatt előzetes letartóztatásba helyezték.

Összeállt az új Bizottság

Az Európai Bizottság elnöke, Jean Claude Juncker (fotó) által összeállított Európai Bizottságban az Európai Néppárt tizennégy tagja kapott helyet. Az Európai Szocialista Párt nyolc taggal rendelkezik, az Európai Demokraták és Liberálisok Szövetsége öt tagot adott, egy tag a konzervatívok színeit képviseli.

A Juncker által javasolt Európai Bizottságba öt egykori miniszter került be, s négy volt miniszterelnök-helyettes. Hét tag a korábbi testületben is szerepelt, nyolc pedig eddig EP-képviselő volt. A tizenkilenc férfi mellé hét nő került be, a hét alelnök közül három nő.

Románia képviselője Corina Crețu, aki a regionális politikákért felel. Ebben a minőségében arra kell törekednie, hogy az Európai Unió különböző régiói közötti egyenlőtlenségek csökkentésével erősítse a gazdasági, társadalmi és területi kohéziót. Az Európai Unió kohéziós pénzalapja a 2014-2020-as időszakra 376 milliárd euró, az Unió költségvetésének egyharmada. A Románia által nevesített politikai hatásköre valamivel kisebb, mint a mezőgazdaságért és területfejlesztésért felelős Dacian Cioloșé volt.

Navracsics Tibor oktatási, kulturális, ifjúsági és állampolgári biztos lesz az Európai Bizottságban. A Fidesz nagy lehetőségeket lát a tiszt-

ságban, amelyet Navracsics is „testhezállónak” nevezett, jóllehet nem titkolta, eredetileg külügyi vagy más, nemzetközi jellegű portfolióra számított.

Ügynök volt az egyik elnökjelölt?

Parlamenti vizsgálóbizottság felállítását kéri az ellenzék, miután Traian Băsescu államfő kijelentette, titkosügynök van az elnökjelöltek között. Egyelőre nem tudni, kire céloz az elnök. A Nemzeti Liberális Párt (PNL) és a Demokrata Liberális Párt (PDL) képviselőházi frakciói kérni fogják a Ház vezetőségétől vizsgálóbizottság felállítását, amelynek feladata lenne tisztázni az államelnök kijelentését. Traian Băsescu szerint az elnökjelöltek között található titkos ügynök elhallgatta ezt a részletet múltjából, míg a titkosszolgálatok ezt az információt nem hozhatják nyilvánosságra, mert törvény tiltja. Szerinte nem korrekt, hogy valaki a legmagasabb közjogi funkcióba kerüljön úgy, hogy két „vezérlőgombbal” rendelkezik. Ezzel arra utalt, hogy az esetleges következő államfőnek a titkosszolgálatokkal is közvetlen köteléke lenne. Băsescu elvárja, hogy a jelöltek rejtett múltjukat is fedjék fel életrajzukban, ellenkező esetben ő fogja a nyilvánosság előtt leleplezni a szóban forgó személyt. A két ellenzéki párt szerint „gyanús”, hogy Victor Ponta miniszterelnök eddig

nem reagált az államelnök vádjára.

Ponta nem lát semmi rosszat abban, ha valaki fedett ügynökként az ország érdekeit védte. Úgy véli, gratulálni kell az ilyen személyeknek. Klaus Iohannis, a Keresztény-Liberális Szövetség jelöltje kijelentette: Băsescu biztosan nem rá célozott. Monica Macovei független jelölt közölte: nem volt kapcsolata a román titkosszolgálatokkal, s javasolta, hogy a hírszerzés felügyelő parlamenti bizottság vizsgálja ki a kijelentés megalapozottságát.

Vita már van, tervezet még nincs

Román vezetők nem akarták kommentálni azt az RMDSZ kiszivárgott székelyföldi autonómia-tervezetét: Victor Ponta miniszterelnök szerint nem kormányzati projektről van szó, Traian Băsescu államfő pedig azt állítja, el sem olvasta a dokumentumot. A miniszterelnök szerint nem volt téma a kormányülésen az RMDSZ autonómia-tervezete. Ponta nem kívánt válaszolni arra a kérdésre: hogyan értékel egy ilyen kezdeményezést koalíciós partnere részéről. Arra a kérdésre, hogy támogatná-e az RMDSZ törvénytervezetét, ha az a parlament elé kerül, egy rövid „nem” volt a válasz. Később úgy vélekedett, „ha az önrendelkezés azonos a decentralizációval”, részéről számíthatnak a támogatásra.

Traian Băsescu államfő arra a kérdésre, hogy „nem tartja-e aggasztónak” a tervezetet, azt mondta: csak abban az esetben aggasztó, ha túllépi az alkotmányos kereteket.

Máté András Levente, az RMDSZ képviselőházi frakció vezetője a Transindex megkeresésére azt mondta: „Nem értem, hogy a Legfelső Bírói Tanács miért véleményezett egy olyan belső dokumen-

tumot, ami nem végleges és csak kiszivárgott, tehát nem vállalta fel senki. A tanácsnak nincs semmilyen alkotmány-jogi kérdésekre vonatkozó kompetenciája.”

Kelemen Hunor szövetségi elnök a hét második felében mutatja be a tervezetet a nyilvánosságnak. Értesüléseink szerint a szöveg nagyjából megegyezik a kiszivárgott változattal.

Feljelentés egy náci hasonlat miatt

„Gondatlanságból elkövetett holokauszttagadásért” feljelentette Victor Ponta kormányfőt (fotó) az Országos Diszkriminációellenes Tanácsnál az ActiveWatch egyesület. A médiafigyelő szervezet egy tévéműsorban elhangzott hasonlatért kérte a miniszterelnök megbírságolását. Ponta azt állította, Traian Băsescu tíz éves államfői ténykedése „olyan következményekkel járt a román társadalomban, mint a náci rezsimé Németországban”.

Az ActiveWatch szerint a kijelentés – ha nem is szándékosan – a náciizmus bűneit bagatellizálja, megalázva a holokauszt áldozatait.

Klaus Iohannis, a Keresztény-liberális Szövetség államfőjelöltje szerint bármelyik európai politikusnak a hivatalába került volna egy ilyen kijelentés. Kifejtette: a hasonló megengedhetetlen sértés azoknak, akiknek el kellett szenvedniük a náci diktatúrát és annak következményeit.

Ponta szavait korábban Joseph Daul, az Európai Néppárt elnöke is botrányosnak nevezte és felszólította az európai szocialistákat, hogy határolódjanak el tőle. Közleményben tiltakozott Aurel Veiner parlamenti képviselő, a Romániai Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke is.

Ponta azzal védekezett: amikor Băsescu kommunis-táknak nevezi a szociáldemokratákat, ő sem tagadja ezzel a kommunisták által elkövetett bűnöket.

Ponta nyeresre áll

Victor Ponta miniszterelnök győzelmét vetíti előre a novemberi államfőválasztáson egy friss felmérés. Az INSCOP intézet szeptember elején rögzített adatai szerint az elnökválasztás első fordulójában a részvételt biztosra ígérő választók 41,1 százaléka voksolna Pontára, 28,8 százaléka Klaus Iohannisra, a Keresztény-Liberális Szövet-

vezércikk

SZÜCS LÁSZLÓ Egy hét kampányhordalék

Kemény hetet tudhat maga mögött jó 45 nappal a megmérettetés előtt a romániai elnökválasztási kampány. Egy ideig úgy tűnt, tartósan lesz vezető téma Traian Băsescu újabb felfüggesztésének a felvetése, amihez ugyan igen gyermekesen érveket sorakoztatott fel az ötletgazda Călin Popescu Tăriceanu, a szenátus elnöke, volt miniszterelnök, aki saját politikusi múltjához képest meglehetősen szánalmas figurájává kezd válni a bukaresti történeteknek. Ha nem így alakul, esetleg tényleg még elnök is lehetne, nem csupán egy alibi jelölt.

Megeshet, volt olyan pillanat, amikor Ponta és tanácsadói fejében komolyan megfordult a gondolat, hogy valóban végigcsinálják a procedúrát, ami két esztendeje kudarcra ért véget, bár majdnem sikerült. Meglehet, most részben külső hatásra, részben az eljárásban, az újabb népszavazásban rejlő reális kockázatok miatt elállni látszanak a választás első napjával egybeeső referendumentől. Hadd menjen Băsescu, ameddig a mandátuma tart.

Ugyancsak az államfővel és a miniszterelnökkel, kettejük véget érni nem akaró harcával függ össze utóbbi újabb gyermek hibája, politikusi melléfogása. A szerencsétlen nyilatkozatokat adni hajlamos Ponta a náciizmussal hozta összefüggésbe az elnök ténykedését, amiért máris „gondatlanságból elkövetett holokauszttagadással” vádolják, ami nyilván esze ágában sem volt, csupán a korrekt és koherens fogalmazás nem erőssége. Mindez egyetlen százalékponttal sem rendíti meg támogatottságát, várható magabiztos győzelmére az első fordulóban bátran fogadjanak, ami viszont még nem jelent automatikusan két héttel később is győzelmet. Ami őt komolyan segíti, az a fő ellenlábas, Iohannis alkalmatlansága az érdemi és hatékony kampánymunkára. Hacsak nem tartalékolja magát októberre. Jön egy sörfesztivál és kivirul.

A hét politikai bombáját (vagy csak petárdáját) is Băsescu robbantotta azzal a bejelentéssel, hogy tudomása szerint az elnökjelöltek egyike titkosügynök volt. Egyelőre két apróságot tartott meg magának az információt csodafegyverként kezelő elnök: ki az ügynök az elnöki palotába tartók közül, s az illető mely szolgálat alkalmazásában áll(t)? Az érintettek köre nyilván szűk, Băsescut csak a legfontosabbak érdeklik. Ponta érdekes lehet James Bond szerepében, ám ha mondjuk Iohannis a hunyó, akkor a szocdem kormányfő könnyedén nyer, s mi abban az üzlet Băsescunak. Vagy mi abban, ha esetleg Tăriceanu a kémek éke?

Amennyiben bármelyikük is az egyik hazai szolgálat embere lenne, abba aligha bukik bele, sőt, Ponta szerint ez inkább érdem. Marad tehát az a verzió, hogy külföldi szolgálat embere az, aki. Az, akinek a neve Băsescu asztalán. Vagy csak egy üres papírlap. Hiszen blöff is lehet ez a gyanúsítgatás, de politikai földrensítés is lehet a vége. Az új elnök beiktatásáig még sok víz leszívárog a Dâmbovița, zavaros, tisztátalan, kampánnyal átitatott, emberrifogyasztásra alkalmatlan.

röviden

■ **Bugár Béla vezetheti az elkövetkező öt évben is a szlovákiai Híd-Most pártot, miután a múlt heti kongresszuson újraválasztották a párt élére. A magyar-szlovák vegyes pártot Bugár alapította, miután kilépett az MKP-ból, amelynek elnöke is volt. A Híd-Most 2010-től van jelen a szlovák politika élvonalában, a szlovák és az Európai Parlamentben. A tisztújító kongresszuson Bugárnak nem volt ellenfele, egyetlen ellenszavazattal nyerte el az újabb mandátumát.**

■ **Csatlakozott a PMP és a PNL az Európai Néppárthoz (EPP). A két párt felvételéről az EPP közgyűlése döntött a PNTCD tartózkodása mellett. Anca Boagiu EPP-alelnök, a PDL első alelnöke elmondta, az EPP jóváhagyta a PNL és a PMP csatlakozását az európai pártcsaládhoz, azonban azt kéri a PMP-től, tegye egyértelművé, mit szándékozik tenni az államfő-választás második fordulójában annak érdekében, hogy az EPP felé garantálja, végigviszi a jobboldal egyesítésének tervét.**

■ **Új évtől emelkedhetnek a nyugdíjak Romániában. Rovana Plumb munkaügyi miniszter bejelentése szerint 2015. január 1-től az idősebbkorúak jövedelme 5 százalékkal növekedhet.**

■ **Két héten belül hirdetik ki a nyertest a Bechtel társaság által félbehagyott Bors-Berettyószéplak sztrádaszakasz befejezésére kiírt pályázaton. Ioan Rus szállásügyi miniszter szerint év végéig elkészül a Magyarnádas-Berettyószéplak szakasz megvalósíthatósági tanulmánya, s jövő ősszel elkezdődhet az útépités.**

▷ **ség jelöltjére, 8,1 százalékuk Elena Udrea, a Népi Mozgalom Párt elnökére, 6,7 százalékuk Călin Popescu Tăriceanu szenátusi elnökre, és 3,5 százalék a függetlenként induló Monica Macoveire.**

Kelemen Hunor, az RMDSZ jelöltje a szavazatok 3 százalékára, míg Szilágyi Zsolt, az EMNP jelöltje a voksok 0,5 százalékára számíthatna.

A november 16-i második fordulóban a mostani adatok szerint a kormányfő nyerne 54-46 százalék arányban.

Nem kellett az olló Dragneának

Nem vágta át a székely zászló színeire festett szalagot Liviu Dragnea kormányfő-helyettes egy felújított Hargita megyei út átadásán Bélbor és Székpatak között. Az avatáson a román trikolor és a székely zászló színeire festett kékarany szalagot vágta át elsőként Borboly Csaba, Hargita Megye Tanácsának elnöke, viszont Dragnea csak a trikolornál fogadta el az ollót.

Borboly Csaba felkérését, hogy a székely szalagot is vágja el, azzal érvelve tagadta meg, hogy a román kormányt képviseli az átadáson, és senkit nem akar megbántani, de az egyetlen szalag, amit elismer, az a piros-sárga-kék.

Borboly szerint legközelebb a miniszterelnök-helyettes el fogja vágni a kékarany szalagot is. „Arról volt szó, hogy Victor Ponta is itt lesz, és nem hiszem, hogy a kormányfő elutasította volna a kékarany szalag átvágását, mert ha az embert meghívják valahová, alkalmazzuk a helyi szokásokhoz, nálunk pedig ez a szokás” – magyarázta a tanácselnök.

Hozzátette: nem ez az utolsó alkalom, amikor két szalagot vágnak át egy avatóünnepségen, ez a normalitás útjára lépésnek a jele is. „A helyiek

természetesnek is vették, hiszen együtt élnek az útszakasz mentén magyarok és románok, együtt kell dolgozniuk a térség fejlesztésén” – mondta Borboly.

Szakképzés egyetemi körben

Pontosított Remus Pricopie oktatási miniszter, miután több sajtóorgánum is tévesen értelmezte az újonnan bevezetett egyetemi kollégiumi képzést. A tárcavezető hangsúlyozta: egyetemi tanulmányokhoz továbbra is elengedhetetlen feltétel az érettségi diploma. Az új típusú képzési szint (învațământ terțiar nonuniversitar) a középfokú és felsőfokú oktatás között helyezkedik el, nem minősül felsőfokú tanulmánynak. „Ezek posztliceális iskolai képzések, csak egyetemeken szervezik az oktatást, és ebből kifolyólag más a nevük: egyetemi kollégiumok” – magyarázta Pricopie. Az egyetemi kollégiumot végző diákok szakképesítésről szereznek oklevelet, nem pedig felsőfokú, egyetemi alapképzésről. Az új oktatási szint nem mosható össze a főiskolai oktatási szinttel, hiszen az, ha nem is egyetemi szintű, mégis felsőfokú képzés. Az egyetemi kollégiumok által kínált oktatás 1-től 3 évig terjedhet, a szakképzés összetettsége és a megszerezhető kreditpontok függvényében.

Közösen állják a szankciók árát

Egész Európához hasonlóan Romániát is hátrányosan érintik az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók, de ez egy olyan ár, amit „megéri megfizetni”, amikor a nemzetközi jog betartatása a tét – jelentette ki Victor Ponta román miniszterelnök. A politikus külföldi újságírók kérésére kommentálta azt, hogy életbe léptek az Európai Unió Oroszországgal szemben elhatározott újabb gazdasági és politikai szankciói.

„Felelősséggel tartozunk nyilvánvalóvá tenni, hogy senki sem változtathatja meg a nemzetközi jogot, és nem követhet el visszaélést egyetlen másik európai nemzet kárára sem. Ez egy olyan ár, amit az európai közösségnek megéri megfizetni” – jelentette ki a kormányfő az exportkiesésre és a szankciókkal kapcsolatos orosz válaszcintézkedésekre utalva.

Közben a bukaresti energetikai minisztérium bejelentette: a Gazprom öt százalékkal csökkentette a Romániába irányuló gázhozamot, anélkül, hogy erről előzetesen értesítette volna a román hatóságokat. A kelet-közép-európai országok közül Románia függ a legkevésbé az orosz gáztól: évi szükséglete negyedét importálta Oroszországból, de ennek jelentős részét saját termelésből is képes lenne pótolni.

Szávics Petra államtitkár

43 milliárd euró jöhet 2020-ig

Az RMDSZ által meghirdetett Erdély 2020 fejlesztési tervben megfogalmazott prioritások és intézkedések fellelhetőek a Románia és Brüsszel között augusztusban aláírt partnerségi megállapodásban SZÁVICS PETRA szerint. Az uniós alapok minisztériumának államtitkárát CSEKE PÉTER TAMÁS kérdezte a 2014-2020 között lehívható eurómilliárdokról.

Romániának sikerült aláírni a partnerségi megállapodást az Európai Bizottsággal az országnak jutó uniós források felhasználásáról. Korábban, ha jól tudom, Brüsszel elvetette a bukaresti tervezetjavaslatokat. Miért?

Az augusztus elején jóváhagyott partnerségi megállapodás tervezetét Románia március 31-én nyújtotta be hivatalosan az Európai Bizottságnak. Elfogadásáig a Bizottság egy alkalommal, június folyamán, fogalmazott meg észrevételeket, amelyek alapján Bukarest átdolgozta a dokumentum egyes részeit. A benyújtást megelőzően azonban, 2013 tavaszától számos informális egyeztetési forduló volt Brüsszellel. Az egyeztetések során a Bizottság a munkadokumentum (draft) változataival kapcsolatban tett javaslatokat.

Melyek voltak Brüsszel kifogásai és módosító javaslatai?

A hivatalos benyújtás után megfogalmazott észrevételeit a Bizottság a Romániára vonatkozó 2013-as országspecifikus ajánlásai és az azt előkészítő elemzés, valamint a 2014-2020-as időszakra elkülönített Strukturális és Beruházási Alapok használatára vonatkozó helyzetfelmérése alapján fogalmazta meg. Továbbá javaslatokat tett a dokumentum úgynevezett belső konzisztenciájának javítására. Ilyen észrevétel volt például, hogy a bemutatott szükségletek alapján túl kevés a környezetvédelmi beruházásokra elkülönített összeg. Az észrevételek egy harmadik cso-

Szávics Petra, az uniós alapok lehívásáért felelős tárca államtitkára

portja arra vonatkozott, hogy a dokumentum benyújtásáig nem készültek el egyes ágazati stratégiák.

Az aláírás időpontjával sikerült megelőzni Magyarországot és más tagállamokat. Ezek szerint a Bizottság nem csak Romániával szemben ilyen igényes?

A 28 tagállam közül Bukarest tizenegyedikként írta alá a megállapodást. Utánunk Brüsszel elfogadta még a bolgár, francia, holland, cseh és legutóbb a magyar tervezetet, és még rábólintásra vár tizenkét további. A Bizottság ugyanazt az eljárásrendet követi valamennyi tagállam partnerségi megállapodásának elfogadásakor, s több ország esetében fogalmazott meg ajánlásokat, észrevételeket. Ez egy tárgyalási folyamat, mely során a Bizottság célja

biztosítani, hogy a dokumentumban foglaltak megfelelnek a tagállami szükségleteknek, hogy a tervezett intézkedések hozzájárulnak a közös európai célkitűzésekhez, s hogy megfelelőek a javasolt eszközök, beavatkozások a célok elérésére. Vizsgálják a megállapodás technikai elemeit is, mint például a dokumentum belső összhangját.

Mekkora összegben részesül Románia a 2014-2020-as ciklusra?

Megközelítőleg 43 milliárd euróval gazdálkodhat 2014-2020 között. Ebből több mint 22 milliárd jut a kohéziós politikára, több mint 8 milliárd vidékfejlesztésre, 0,17 milliárd a halászati és tengerészeti alapból folyósítandó támogatásokra. Bukarest 0,45 milliárdot az Európai Területi Együttműködések – azaz határon átnyúló, transznacionális és interregionális programokra – fordít, és 10 milliárdot tesz ki a mezőgazdasági kifizetésekre szánt összeg. Ehhez még hozzáadódik az Európai Hálózatfinanszírozási Eszköz 1,23 milliárd euróval, valamint az Ifjúsági Foglalkoztatási Kezdeményezésből folyósított 106 millió euró.

Ezeket az összegeket hogyan számolja ki a Bizottság?

Az országos allokációk kiszámolása elég bonyolult módszertanon alapszik, a fejlett, átmeneti és kevésbé fejlett régióba való beso-

Románia 43 milliárd euróval gazdálkodhat 2014-2020 között. Ebből 22 milliárd jut a kohéziós politikára, több mint 8 milliárd vidékfejlesztésre

Románia az alapok 37 százalékát sikerült lehívja

Románia sereghajtó volt az EU-ban az uniós alapok lehívása tekintetében, ma már azonban az élen jár ezen a téren Eugen Teodorovici szerint. A uniós alapok minisztere erről horvátországi látogatásakor nyilatkozott. Emlékeztetett arra, hogy 2012-ben Bukarestnek még csak a rendelkezésre álló uniós pénzek 8,5 százalékát sikerült lehívnia, ma már ez az arány 37 százalék. Teodorovici elmondta, Románia a 2014-2020-as költségvetési ciklusnak ambíciós célkitűzéssel vág neki: a rendelkezésre álló 43 milliárd euró száz százalékát le szeretné hívni. Szávics Petra államtitkár nem kívánta kommentálni felettese kijelentéseit.

rolás függvénye. A régiók besorolása attól függ, hogy az egy főre jutó GDP kisebb, egyenlő vagy nagyobb az EU-átlag GDP 75 százalékánál. A különböző régiókra külön számítási módszerek vannak, amelyek figyelembe veszik a népességszámot, az adott régió vásárlóerő paritáson mért, egy főre jutó GDP-jét, a bruttó nemzeti jövedelmet, de esetenként a munkanélküliek számát is.

Milyen területekre jut a legnagyobb összeg?

A Kohéziós Politika keretében finanszírozott programok közül először is a legnagyobb allokációval rendelkező Nagy Infrastruktúra Operatív Programot említeném, mely 9,41 milliárd euróval támogat majd közlekedési és környezetvédelmi infrastruktúra-fejlesztést: például a transeurópai közlekedési hálózathoz (TEN-T) tartozó autópályák, országutak és gyorsforgalmi utak építését, de olyan utakat is, melyek a TEN-T hálózathoz való kapcsolódást biztosítják. A környezetvédelmi komponenssel kapcsolatban említeném a víz- és csatornahálózatok, valamint a hulladékgazdálkodással kapcsolatos beruházások folytatását, a természetvédelmi infrastruktúrát, az árvízekre és aszályra való felkészülés támogatását, a megújuló energiák, főleg a biogáz, biomassa és geotermális, előállítását, szállítást.

Másodsorban a 6,7 milliárd euró allokációval rendelkező Regionális Operatív Programot említeném, melynek keretén belül főként közigazgatási egységek, KKV-k pályázhatnak majd. A városok többek között a közintézmények energiahatékonyságának növelésére (pl. hőszigetelés, nyílászár- és izzócsere, fűtőkorszerűsítés, stb.), a közszállítás korszerűbbé, környezetbaráttá tételére, a szennyezett területek és zöldövezetek rehabilitációjára, közművesítésre, utcák burkolatának felújítására, nemzetközi és országos fontosságú műemlékek felújítására és azok turisztikai célú hasznosítására pályázhatnak majd. A megyék a TEN-T hálózathoz közvetlenül vagy közvetetten csatlakozó megyei utak felújítására, vagy a megyei utakhoz tartozó, csatlakozó elkerülő utak,

Több környezetvédelmi beruházást vár az Unió Romániától

körforgalmak építésére, felújítására pályázhatnak.

Felosztás szerinti sorrendben a harmadik a 4,22 milliárd euróval finanszírozott Humán Tőke Operatív Program, mely képzési, átképzési, tanácsadási tevékenységeket finanszíroz majd a munkanélküliek és ezen belül hangsúlyosan a fiatal munkanélküliek foglalkoztatottságának növelésére. Ugyanezt a célt fogják szolgálni a munkáltatók támogatására, a munkaerő mobilitásának és a vállalkozókedv ösztönzésére tervezett beavatkozások. A program másik két nagy komponense az oktatásra és a szociális kirekesztettség és szegénység elleni küzdelemre vonatkozik.

Hogyan állapítja meg Brüsszel, melyek az adott ország prioritásai, vagy a prioritásait a tagállamok szabják meg?

Fejlesztési prioritásait a tagállamok határozzák meg, figyelembe véve a meglévő szükségleteket és fejlesztési kihívásokat, melyeket egy átfogó, statisztikai adatokon alapuló elemzés előz meg. Ugyanakkor figyelembe kell venni a csatlakozáskor tett vállalásokat, azaz az acquis communautaire-hez való felzárkózáshoz szükséges lépéseket is. Mindezzel párhuzamosan azonban a javasolt prioritásokkal és beavatkozásokkal, az általuk várt hatásokkal,

eredményekkel, hozzá kell járulni az általános uniós 2020-as célkitűzésekhez is, és illeszkedni kell az általános uniós programozási kerethez, a 11 ún. tematikus célkitűzéshez és a hozzájuk kapcsolódó beruházási prioritásokhoz. A Bizottság a programozás megkezdése előtt ajánlásokat is megfogalmazott minden tagállam finanszírozási prioritásairól.

Milyen az összegek régiós megoszlása, és mennyi jut a pénzből Erdélynek, ezen belül Székelyföldnek?

Úgy tudom, a kevésbé fejlett régiókra, és ezen belül az Erdélyt és Székelyföldet is magukba foglaló Nyugati, Észak-nyugati és Közép Fejlesztési Régiókra lebontott összegek csak a Regionális Fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium által elkészített Regionális Operatív Program keretében kerülnek majd bontásra. A Bizottságnak benyújtott dokumentumban nem jelennek meg regionális elkülönítések, a forrásokat a terület nagysága és lakosságszám alapján osztják el a fejlesztési régiók között a program megvalósítását szabályozó dokumentumokban. Fejlett régióknak a Bukarest-Ilfov számít.

Az RMDSZ Erdély 2020 néven tervet készített a régió fejlesztési prioritásairól. Mi az esélye annak, hogy ennek a tervnek legalább egy része valóra váljon a következő ciklusban?

Nagy esélyt látok a terv megvalósulására, hiszen az Erdély 2020 által megfogalmazott prioritások és intézkedések fellelhetőek a partnereségi megállapodásban és az operatív programokban. A javasolt fejlesztési területekhez uniós alapok rendelkezhetők a 2014-2020-as fejlesztési ciklusban rendelkezésre álló forrásokból, azaz lesznek megpályázható összegek. A stratégia céljainak megvalósulása attól is függ majd, hogy a pályázók, legyenek azok önkormányzatok, civil szervezetek vagy cégek, a projektötleteik megfogalmazásakor mennyire veszik figyelembe a dokumentumban Erdély egészére vonatkozó, annak intelligens, fenntartható és befogadó növekedése céljából beazonosított stratégiai irányokat.

A fejlesztési prioritásait a tagállamok határozzák meg, figyelembe véve a meglévő szükségleteket és fejlesztési kihívásokat

Jelentés a frontvárosból

Minden erdélyi városnak megvan a saját nacionalizmusa. Marosvásárhely az, ahol a hivatalokban, iskolákban, piacokon sincs tűzszünet. **PARÁSZKA BORÓKA** hangulatképe falfirkákkal és lobogókkal.

„Szopd Magyarország!” – fehér festékkel fújták ezt a szidalmat arra az óriásplakátra Marosvásárhely határában, amelyen egy vőlegény és egy menyasszony ölelkezik, és amely az eredeti szándék szerint esküvői szolgáltatásokat kínál. Tíz kilométerre járunk a várostól Ákosfalvánál. A Brassó felől érkező, Beszterce, Marosvásárhely, vagy Kolozsvár felé haladó forgalom mind itt halad el. Mindenki számára egyértelműen közli a felirat, és a melléje biggyesztett vasgárdista ikon, hogy erre felé milyen az etnikumközi hangulat.

Látvány a konvojnak Az, aki Kolozsvár felé igyekezve Radnóton is elhalad, tudja, hogy ott nem illegálisan készített firka, hanem nagyon is hivatalos lobogó, hatalmas román zászló leng. A vandál tartalomnak van legális párja: ez ugyan nem trágár, de mérete révén ugyanolyan határozott, és nem minden agresszív nélkül, beárnyékolja a település központját. A lobogót már hosszú ideje felhúzták, akkor, amikor a székelyszász mozgalom a szomszédos, magyarok lakta településekben és megyékben megindult. A firka azonban nemrég jelent meg: egyértelműen romlanak a viszonyok, élesednek az üzenetek. Igaz, Ákosfalva közeléből nem az erdélyi magyaroknak, nem az itt élő szomszédoknak, ismerősöknek szól a felszólítás, hanem Magyarországnak – és ez az utóbbi évtizedek konfliktusait tekintve új jelenség. Miközben figyelem a firkát az autóból, Marosvásárhelytől távolodva, nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy a Tusnádfürdőre tartó magyar kormányzati konvoj erre felé is elhaladt az utóbbi években, sőt nem messze innen a küldöttség egyik tagjába tavaly bele is hajtottak. Az agresszív, trágár szöveg tehát, meg lehet tényleg Magyarországnak szól.

Visszaüzenet azoknak a politikusoknak, akik Tusnádfürdőn előszeretettel üzennek.

Gyökeret vert szélsőség A festékszóróval felvitt szöveg mellett a vasgárdista szimbólum a legújabb és legriasztóbb elem. Ezt az utóbbi évekig (például addig, amíg négy éve a román Új Jobboldal fel nem vonult Marosvásárhelyen) erre felé nem lehetett látni, még akkor sem, amikor a magyar helységnevtáblák rongálása napi gyakorlat volt. Mára azonban a román szélsőjobb, hasonlóan a magyarhoz, gyökeret vert itt.

Sok-sok helyi rendezvényen bukkannak fel hasonló, szélsőjobb oldali magyar szimbólumok, folyamatos a politikai „felelgetés”, erőfitogtatás. Az utóbbi hetek ilyen demonstrációja a Gój motorosok kézdiszentléleki felvonulása volt, ahol a helyi (magyar) önkormányzat fogadta a roma-magyar konfliktusok helyszínein rendszeresen felbukkanó magyarországi aktivistákat, „tárgyalt” velük, annak ellenére, hogy a cigányok megfélemlítésére alkalmas felvonulás itt sem maradt el.

A székelyszász mozgalom, a szélsőjobb oldali magyarországi

Hatalmas román trikolór Radnót központjában.

A méret a lényeg

Szembe került egymással a román közéletbe való integráció és a magyar közösségi kohézió programja, és ma ennek az utóbbinak van inkább támogatottsága

szervezetekkel ápolt politikai kapcsolatok, a nemzetiségi-etnikai konfliktusok kiélezése más-más következményekkel járhat a többségében magyarok által lakott megyékben, és mást okozhat Marosvásárhelyen. Itt, a hasonló feszültségeknek sajátos előzménye van. Az etnikai arányok majdhogynem kiegyenlítették, a helyi román politikai elit elszántan erősíti a valamivel több, mint egy évtizede megszerzett fölényét, a helyi magyar elit pedig egyre kevésbé tudja megszervezni önmagát, saját kudarcaival, a lassan behozhatatlannak tűnő lépéshátrányával küzd.

Konfrontáció helyett versengés Valószínűleg minden erdélyi magyar városnak megvan a maga „saját” nacionalizmusa, a gazdasági-politikai hálózatok által generált etnikai viszonyrendszere. Más a helyzet Kolozsváron, ahova a magyar érdekvépviselet most láthatólag komoly energiákat összpontosít, befektet, ahol új erdélyi magyar politikai központ épül. Itt a helyi román elit már nem tart attól, hogy pozícióvesztéssel jár a magyar közösség erősödése. Itt már megengedhető a barátságosabb, nyitottabb hangnem, a konf-

▷rontációt egyre inkább átveszi a jó értelemben vett versengés, a kulturális különbségek értékelhető és elfogadható egzotikumként jelenhetnek meg. (Nyilván itt is van román-magyar érdekellentét, mindezt azonban jól lehet kezelni, maszkolni, egyre kevesebbeknek érdeke a nyílt szembe fordulás). Más a helyzet mondjuk a magyar-román határ menti Szatmárnémetiben, ahol nagyon sokáig a magyar érdekképviselőt vezette a várost, majd fordult a kocka, és nagyon hamar egyértelművé vált, mennyire kiszolgáltatott a magyar közösség, kultúra. Néhány év, hónap alatt semmivé válhat minden korábban elért eredmény.

Marosvásárhellyel kapcsolatban azt szokták mondani, hogy „front-város”, és ez alatt a román-magyar szembenállást értik. De nem csak a románok és a magyarok, hanem a magyarok és a magyarok között is frontok húzódnak itt, nagyon eltérő okok miatt kerülnek szembe egymással a helyiek.

Az első és legegyszerűbb szembenállás a politikai. Az RMDSZ egykori, szervezetalapító elitje innen származik, és mindaddig, amíg a Kelemen Hunor féle új vezetés a Szövetség irányítását át nem helyezte Kolozsvárra, addig itt tevékenykedtek az erdélyi magyar politika meghatározó személyiségei. Az első generációs RMDSZ-es politikusokkal, és az itt kiépített szervezeti központtal szemben a magát erdélyi magyar versenypártként meghatározó Erdélyi Magyar Néppárt jelentős energiákat mozgósított, presztízskérdést csinált abból, hogy a Szövetség felé el nem kötelezett ismert közéleti emberek közül toborozzon munkatársakat, támogatókat.

A piacra nehéz úgy kimenni, hogy az ismerős Maros- és Nyárád-menti árusok ne kínáljanak magyarul „magyar” hagymát, paradicsomot, bármit, ami a „magyar kertekben” terem, ami a „miénk”

Hibás helyesírású reklám az egyik vásárhelyi áruház falán

társakat, támogatókat. Demonstrálja politikai erejét, „otthonában” győzze le az RMDSZ-t. A demonstráció nem sikerült, a 2012-es választásokon alulteljesített az EMNP, a versengés miatt keletkezett konfliktusok, a „régiek” és az „újak” közötti szembenállás maradt. Többek között az is eldőlt, hogy a közvélemény meg egyezés-pártiként, „románbarátként” könyvelte el a Szövetség politikusaikat, és így a kihívók konfrontatívabb, a román politikával szembe forduló taktikát követtek.

Ez bizonyos értelemben generációs feszültségekhez is vezetett. Azok a fiatalok, középgenerációs magyarok, akik az utóbbi években keresik a helyüket a közéletben, inkább az utóbbi, mint az előbbi, rég megállapodott rendszerben keresték a helyüket. És ez a „román barátság” elutasítását, a „románellenesség” megerősödését is jelenti. Csupán idézőjelekkel lehet ezeket a fogalmakat használni, mert a mögöttük lévő jelenségek sokkal bonyolultabbak, mintsem hogy egyszerű metaforákkal, jelzőkkel vissza lehessen adni azokat. A legpontosabb valószínűleg az a meghatározás, hogy szembe került egymással a román közéletbe való integráció és a magyar közösségi kohézió programja, és ma ennek az utóbbinak van inkább támogatottsága. Az pedig, hogy a kettő összehangolható alig merül fel a nyilvános eszmecsereken.

Megosztó tényezők A politikai-közéleti csoportosulásokon túl (ezek bármennyire is jól mediatizáltak, mégiscsak a város elenyésző hányadát érintik, hiszen a lakosság többségére az inaktivitás jellemző) a marosvásárhelyi magyarok gazdasági, kulturális, sőt származás, földrajzi kötődés szempontjából is megosztottak. Jellemző például, hogy a neves marosvásárhelyi közoktatási intézményekbe nehéz vidékről, a város környéki falvakból, vagy a többségében magyarok lakta Székelyföldről bejutni. Annak ellenére, hogy a „székely összetartás”, a magyarok lakta települések együttműködése ma mindennap használt politikai hívószó. Ha azonban arról van szó, hogy kit vesznek fel a ma is elitiskolának számító marosvásárhelyi Bo-

lyai líceumba, akkor gyakori panasz, hogy „jönnek a máshová valók”, a „falusiak” és „elveszik” a marosvásárhelyiek helyét.

Az, hogy ki hol lakik, milyen az anyagi helyzete, szintén alkalmas státusz-megjelölésre, vagy stigmatizálásra. „A cigány” polgármester – mondják a szitkokkal nem fukarkodó magyarok (románokat szintén gyakran lehet azon kapni, hogy „le-cigányozzák Dorin Floreat”) – azért működteti a „húgyszagu”, „ócska”, „mocskos” (a radikálisabb jelzős szerkezeteket nem is soroljuk) weekendtelepi strandot, hogy a „Tudor-negyediek”, az „Ady-negyed” lakói, a szegények, cigányok, prolik legyenek ahol fürödjenek, és hálából rá szavazzanak. Ugyanennek az előítéletnek az ellentétével is találkozni. Azt, hogy az idén megszűnt este hét után az ingyenes fürdőzés a strandon, azal magyarázták, hogy „azért minden cigány ne menjen be csak úgy”.

Etnikai küzdőtér: a piac Konfliktus bárhol és bármiért kitörhet. Néhány hetes élmény, hogy a Dacia piacon (ahol régóta magyar-román kétnyelvű feliratúak a közérdekű táblák, jelen van a hétköznapi „multikult”) egy tájsház alapján Nyárád-menti származású férfi kiabálására lettem figyelmes. „Ne vegyenek semmit a cigánytól” – kiabálta a mellette áruzó eladóra mutogatva. A sértett fél kihívta a rendőrséget, percekkel belül a (román) rendőr előtt kiabált egymással a magyar és a roma férfi. Nyilvánvaló volt, hogy valamilyen érdekellentét, talán a bérelt terület, talán az eladásra kínált portéka ára, minősége volt a szembenállás oka. Mégis egymást, mint magyart és romát szidalmazták, hol románul, hol magyarul, hol cigányul. Megálltam, sajtóigazolványomat magasba lendítve szólítottam meg a rendőrt, kíváncsi voltam, ilyen helyzetben hogyan jár el. Határozottan ijedt volt a járőr arca. „Nem lesz itt semmiféle etnikai diszkrimináció” – mondta fel gyorsan a jól megtanult leckét, rettegett attól, hogy a jelenet ekként lehesen értelmezni. Menjek nyugodtan, majd ő elbeszélget a veszekedőkkel – biztatott távozásra. Az ilyen öszszeszlalkozások mellett nagyon

gyakorik az etnikai szolidaritási gesztusok, vagy annak látszó megnyilvánulások. A piacra nehéz úgy kimenni, hogy az ismerős Maros- és Nyádár-menti árusok ne kínáljanak magyarul „magyar” hagymát, paradicsomot, bármit, ami a „magyar kertekben” terem, ami a „miénk”. Ekkor kicsit lehalkítják a hangjukat, mintha valami bennünket, összetartozókat illető titkot osztanának meg. A román vevőkkel hangosabbak, de ugyanolyan közvetlenek. Számukra ugyanazt az árut nem „magyarként, hanem „kertiként” kínálják. Nem csak a piacok népe él az etnikai hálózatok előnyeivel, ismeri és féli azok határait. A bevásárlóközpontok mindegyikében jelen vannak a két nyelvű feliratok, igaz, a legtöbbször borzasztó hibákkal. Közhivatalokban is tapasztaltam már, hogy a hivatalnok odahajol az ablakhoz, és velem, mint ügyféllel magyarul beszél, tájékoztat, megpróbál segítségemre lenni. Románra váltva – immár hangosabban – távolságtartóbban beszél. Hivatalokon belül gyakori, hogy a magyar és a román munkatársak külön csoportokba tömörülnek, egymás közt csak a hivatali feladatokat, a hivatali időt osztják meg, a magánviszonyok azonban az etnikai hovatartozás szerint alakulnak. A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógy-szerészeti Egyetemen, a Művészeti Egyetemen, a Nemzeti Színházban a kapcsolatok már nem alakíthatóak ilyen önkényesen, tetszések és nem tetszések mentén. Az etnikumközi és etnikai közösségen belüli konfliktusok ezekben az intézményekben csúcsosodnak. Talán jó intézményes döntésekkel ezek kezelhetők (vannak erre pozitív példák, a Nemzeti Színház és a Művészeti Egyetem is jó modelleket tud felmutatni) de a teljes konfliktusmentességhez, egy új kezdethez (ha egyáltalán elérhető ez) nem elég az intézményeken belüli megoldás.

Lépcsőháború Nemzedékek nőnek fel úgy Marosvásárhelyen, hogy származásuk, lakhelyük, családjuk, anyanyelvük miatt (és nem saját teljesítményük jogán) ismerik el, vagy éppen ezek miatt szenvednek el hátrányt. A diszkrimináció, a megbélyegzés sokféle, és sokféle

Kiverte a magyar biztosítékokat a román motívumokkal tarkított lépcső

Hivatalokon belül gyakori, hogy a magyar és a román munkatársak külön csoportokba tömörülnek, egymás közt csak a hivatali időt osztják meg, a magánviszonyok azonban az etnikai hovatartozás szerint alakulnak

sebet ejt. A konfliktuskezelésnek, a közösségi kortárs, érvényes önreprezentációnak pedig alig van kultúrája. Az utóbbi hónapok botránya, hogy a helyi művészeti líceum diákjai bekapcsolódtak a *Digitális Erdély* programba. A résztvevők a vár felé vezető Rákóczi lépcsőt díszítették ki különböző népinek ható motívumokkal. A magyar közösség tagjai közül többen tiltakoztak, mert szerintük a díszítés „romános”, és ennek a művésztől álcázott akciónak a lényege tulajdonképpen nem más, hogy a „románok” újabb „magyar” építészeti elemet „vegyenek el”. Valóban kelet-európai, balkáni hangulata van a térfestésnek (amely az eredeti tervekkel ellentétben nem könnyen lemosható, időszakos látványelem). És valóban, lehet hogy a nyíltan nem vállalt szándék az volt, hogy az ortodox katedrális háta mögötti, a vár alatti térélményt közelebb hozzák a román városlakókhoz. Azt azonban a tiltakozó magyarok nem méltányol-

ták, hogy itt nem az a fajta direkt, nacionalista kisajátítás, einstand folyik, amelyet máshol gyakorta láthat a román és a magyar járókelő is. Nem szélsőséges jelképek és nem trágárságok jelentek meg. Az sem merült fel, hogy erre a „román” térjátékra érkezzen egy kellőképpen hatásos, játékos „magyar” válasz. Ahhoz, hogy egy ilyesfajta párbeszéd, egy termékeny és kreatív verseny váltsa fel a jelenlegi konfrontációt tartalmi gazdagságra és kreativitásra lenne szükség. Ezzel azonban a magyar közösség nem rendelkezik, energiáit sok esetben maga őrli fel. A tét azonban nem csak az, hogy mennyire őrizhető meg a „magyar” város, a „magyar” kreativitás, tartalom. A kérdés az, hogy mit kezd a magyar és a román közösség a maga szélsőségeivel, felismeri-e, megtűri-e ezeket? Kérdés az, hogyan adódnak össze a hétköznapi összezörrenések, és válnak komoly, fenyegető konfliktusokká.

A világegés sorscédulái

CSEKE GÁBOR Az idő harcokat újráz címmel első világháborús témájú weboldalt hozott létre, amely napról-napra bővül, *Sorscédulák a nagy háborúból* címmel pedig olvasókönyvet szerkesztett – ugyancsak az első világháborúról, ami egy internetes könyv. A *Sorscédulákat* a dögcédulák szó hívta elő a könyv készítőjében. **ZSEHRÁNSZKY ISTVÁN** az elektronikus kiadványok létrejöttének háttéréről faggatta a szerzőt.

Cseke Gábor író,
újságíró

ÁDÁM GYULA FELVÉTELE

Mit is tartalmaznak ezek a Sorscédulák?

Tulajdonképpen ez a könyv melléktermék. Az eredeti szándék ugyanis az volt, hogy egy magán honlapon az év elejétől megpróbálok összegyűjteni minél több irodalmi, publicisztikai, történelmi anyagot, dokumentum értékű írásokat, képanyagot az első világháború kitörésével, lefolyásával, értelmezésével kapcsolatban. Naponta építgettem ezt a honlapot, és pár hónap alatt rengeteg anyag gyűlt össze. Rájöttem, hogy ezeket valahogy értelmezni is kell, tehát válogatni belőlük, értékelni, megnézni, hogy mi az, ami túlmutat a tárgyon magán. Elkészítettem egy elemzést, egy naplófélt, ami a gyűjtési és az értelmezési folyamatot próbálta rögzíteni. Ezzel párhuzamosan válogattam is az összegyűjtött anyagból, és így gyűlt össze ez az antológia, ami lényegében mintavétel abból a honlabból, ami továbbra is épül. Hiszen a háború az éppencsak hogy elkezdődött, vagy talán el sem kezdődött száz évvel ezelőtt.

Elég szomorú dolog, és valószínűleg erről is van szó, hogy mi már száz éve háborúban élünk annak ellenére, hogy békésnek tűnik a környezetünk, mármint a közvetlen környezetünk.

A történelelemelés nem igazán az én kenyerem. Bevallom őszintén, hogy az iskolában az első pillanattól kezdve mélyen utáltam a történelem tantárgyat. Valószínűleg azért is, mert ahogyan tanították, nem felelt

„Az a mód, ahogyan sikerül megtalálni és megközelíteni a háborúnak a gondolatát, ebben nagyon sokat segít az irodalom és a modern történelemszemlélet”

meg az én szellemi preferenciáimnak. Én például nem szeretem az adatokat, sem az olyan tényeknek a megjegyzését, amelyekhez semmi közöm. Így például az évszámok és a királyok, hercegek, uralkodók stb. ténykedéséhez vajmi kevés vonzódásom van. Ilyen szempontból furcsa, hogy éppen én nyúltam történelmi témához. De az a mód, ahogyan sikerül megtalálni és megközelíteni a háborúnak a gondolatát, ebben nagyon sokat segít az irodalom és a modern történelemszemlélet. Az események nem úgy történnek, mint egy filmen, hogy megindulnak a képkockák és aztán lezáródnak a képkockák, hanem folyamatok vannak, amelyek elbújnak néha, de nem szakadnak meg.

Aztán újra előjönnek...

Úgy van. Érdekes, hogy ezt a szemléletet egy olyan történész is képviseli, mint Neagu Giuvara, aki nagyon közeledik a száz évhez, és azt lehetne mondani, hogy egy ilyen öreg szakember, nem tud igazán megújulni, holott nagyon is képes rá. Ő a romániai rendszerváltás környékén még 77 éves háborúról beszél az első világháború kapcsán, amelyik még mindig nem ért véget. Gyakorlatilag a mi rendszerváltásunkor érme véget, de úgy látszik, hogy mégiscsak folytatódik. Megjegyzem, hogy nem ő az egyetlen, aki ezt vallja, de mondjuk magát a folyamatot, azt hogy az első világháború lényegében a másodikban folytatódott, azt már többen állították.

Térjünk vissza a könyvre. A szerkezete meglehetősen nyitott. Van

benne munkanapló, szerkesztői ész-szé, irodalmi dokumentum, és számos személyes visszaemlékezés résztvevőktől, azok családtagjaitól. A könyv műfajilag hogyan határozható meg? Olvasókönyv? Antológia? Esszék és dokumentumok gyűjteménye? Esetleg hogyha mondanál néhány fejezetcímet a könyvből, talán jobban megértenénk.

Azt hiszem, hogy az olvasókönyv a leghelyesebb, mert nagyon hasonlít azokhoz a könyvekhez, amelyek most már kimentek divatból, vagy legalábbis már nem így szerkesztik. Olyan, mint, amikor az iskolában egy tárgyról vagy egy tantárgyról a teljességet leképező vagy legalábbis azt szuggeráló magyarázatokat adnak a világról vagy az adott tárgyról a gyerekek, azaz az olvasók számára. Éppen ez a műfaji sokoldalúság és sokközpontúság adja azt, hogy a tárgyat, vagyis ez esetben az első világháborút több oldalról közelíthetjük meg. Megközelíthetjük iro-

dalmi szempontból, ezt tartottam az olvasókönyv vezérfonalának, hiszen verseket, cselekményes művészi látásmódon átszűrt tapasztalatokat szívesen olvas az ember. Mivel nem egy író írja, és nem egy történetet mesél el, nem árt, sőt gondolom, használ is a figyelemnek, hogy egy-egy dokumentum értékű rövidebb írás, újságcikk is helyet kap az emlékezések között. Ez éppen ezért olvasókönyv, mert nem föltétlenül muszáj lineárisan olvasni. Ha az ember megnézi a tartalomjegyzékét, akkor roppant gazdag a szerzőgárda és a forrásanyag, mindegyikre vonatkozóan a könyvnek a végén található rövid eligazítás: ki kicsoda, mi micsoda. Például Stefan Zweig, aki az első harmadában szerepel a tartalomjegyzéknek *A túlradó háborús lelkesedésről* című, rövidebb írását vettem át, ami egy bővebb publicisztikai munkából való. Ő elemzi a háború körülményeit, és ez a rész pontosan azt próbálja megmagyarázni, hogy mi az, ami az embereket rávette arra,

hogy lényegében egy abszolút negatív eseményért lelkesedjenek.

Mert agyon voltak manipulálva!

Nemcsak az. Az emberi természetben és az adott történelmi helyzetben is van egyfajta magyarázat, ami ezt elősegítette, a manipulálást. Tehát azt nem lehet tagadni, hogy manipulálva voltak. Manipulálják az embereket máskor is, de nem mindig sikerül behúzni őket. Itt sikerült, és nem csak egy-egy helyen, hanem világszerte.

És néhány évtizeddel később újra sikerült, lásd a második világháborút, és ma is lehet őket manipulálni, lásd Kelet-Ukrajnát, ami ott történik.

Zweig írása után rögtön jön a *Kis bakanyelvi szótár 1914-ből*, ami egy oldalon lényegében összegyűjt pár tucat olyan kifejezést, amelyet a magyar háborús irodalomban gyakran lehet olvasni, de főleg az újságokban

HIRDETÉS

**260 ezer magyar ember
támogatott aláírásával.**

Köszönöm a bizalmat!

*Kekemen
Humor*

www.rmdsz.ro • facebook.com/RMDSZ

gyakori. A legtöbb német eredetű szó, melyből gyakorlati haszna van az olvasónak, tudja alkalmazni. Utána pedig egy vers következik: Rudyard Kipling *A fiam Jack* című közsímet verse, melynek még mindig nem elég ismert a lecsapódása. Ő a fia nyomoréksága ellenére, hazafias buzgalomból minden követ megmozgatott, hogy az ifjú kijuthasson a frontra, ami aztán végül sikerült is, hiszen az apa magas beosztásban dolgozott a hadügyminisztériumban, és néhány hónap alatt a fia el is esett. Ez a megrendülés íratta vele nemcsak ezt a verset, de ez az a vers, ami kifejezi azt, hogy az ember saját magát áldozza fel, amikor egy ilyen emberellenes ügy mellé áll.

Miért virtuális és nem nyomtatott könyv?

Ennek gyakorlati okai vannak. Amikor elkezdtem a könyvet, akkor megtudta egy magyarországi e-könyv kiadó, érdeklődött iránta, sürgette, fejezzem be minél hamarabb. Az a könyv, amelyet elküldtem nekik, körülbelül feleakkora, mint a mostani, aztán közben bővítettem. Amikor meglátták a szerzői listát és főleg a fordítókét, nagyon megijedtek. Hiszen egy külön adminisztráció kellene ahhoz, hogy ezt szerzői jogilag lerendezze. Hivatalosan nem mer senki hozzányúl, hogy ebből hivatalosan bejegyzett könyv legyen. Akkor ehhez a megoldáshoz folyamodtam, hogy lényegében ez szellemi terítése a gondolatoknak, és nem üzleti megoldás. Gondolom, így nem lehet azzal vádolni a vállalkozást, hogy szerzői jogokat sért.

Miközben a könyvet készítette, biztos észrevette, hogy a virtuális könyvnek előnyei is vannak esetleg a kinyomtatott könyvvel szemben. Például: korlátlan a példányszáma. Azt olvastam nálad, hogy 24 000 leütés volt (24 000-en nézték meg) ez előtt úgy egy hónappal. Manapság szó sem lehet arról, hogy ekkora példányszámba jelenjen meg egy könyv.

Itt pontosítok. A könyv a letöltését, mivel egy magán honlapon van, nem tudom nyomon követni, és nem tudom, hogy hogyan lehetne ezt a

számolást megoldani technikailag. Biztos van rá megoldás. Én ezt most nem kutatom. Nem tudom, hányan töltötték le. A könyv anyagát egy magyarországi honlapon is elhelyezem részletekben, vagyis folyamatosan teszem fel az írásokat. Már körülbelül a felénél tartok. Azok felkeresését viszont nyomon tudom követni. Azt úgy olvassák, hogy vásárnap elolvasnak három folytatást, azaz három írást, kedden megint kettőt és így tovább. Ott mindegyiknél megjelenik, hogy hányan keresik fel. A szám állandóan növekedik. Az első fejezetek a 30-35.000-nél tartanak. Az újabbak, azok 3-5000-nél, de ezek számok egyre növekednek.

A másik előnye az, hogy azonnal olvasható az egész világon. Nem kell megrendelni, nem kell odaszállítani stb.

Ez így igaz, de kell hozzá egy olvasói rugalmasság. A fiatal nemzedékekben és a fiatalabbakban megvan, furcsa módon mégis az öregek és az idősek azok, akik nagyon érdeklődnek iránta, és eljtek a könyvtári bemutatóra. A csíkszeredai helyi könyvtárnak ajánlottam fel ezt a munkát, mert nagyon sokat segítettek nekem dokumentumok felhajtásával és kölcsönzésével. Idős közönségem volt, de nagyon lelkes, és érdekes módon többen letöltötték az internetről, elvitték egy szaküzletbe és kinyomtatatták. Rááldoztak még 50 lejt, és akkor lett egy szép könyvük, lényegében.

Mivel interneten van, folyamatosan gazdagodhat a könyv. Ezt kihasználod továbbra is szerkeszted és írod. Tehát ténylegesen nyitott könyv. Nemcsak szellemileg nyitott, hanem effektíve is az.

Akit érdekel a téma, annak azt ajánlom, hogy a könyvön túl a két honlapot is próbálja meg felkeresni. Keressenek, kutassanak, hiszen ott van az igazi nyersanyag, ami ma is bővül. Éppen mielőtt hívtál, Szolcsenyicinnak egy remek regényéből tettem fel komoly részleteket, a Vörös kerékből, aminek az az címe, hogy 1914 augusztusa.

Ezek szerint nem lehet leállni.

Nem, nem. És nem is érdemes.

Végül is: látszik már a munkának a vége?

A munkának a vége azért nem látszik, mert még mindig kíváncsi vagyok. Abban a pillanatban, mi-helyet megunom, akkor vége van. Ez így megy. Az értelmezése még mindig nagyon csökevényes bennem. Az a szándékom, hogy mikor már nagyon gazdag lesz, akkor elkezdjek turkálni benne, és egy csomó tanulságot még ki tudok hüvelyezni belőle, gondolom.

Ha már ilyen jártas vagy a témában: hogyan kell élnünk, hogy ne legyen többé háború?

Az az igazság, hogy van olyan helyzet, amikor harcolni kell. De az nem háború. Háborút indítani, háborút folytatni, és embereket sodorni bele az mindig bűn. Bűn volt, és bűn lesz. Ezt ki lehet magyarázni, a katonák ki is tudják magyarázni, hiszen ők ebből élnek, és mindazok, akik ezt az ipart és ezt a szakmát fenntartják. De el kell hogy felejt-sük, és valahogy le kell hogy válasszuk az emberiség testéről ezt a főteltet.

Talán jobb lenne az a kifejezés, hogy az emberiségnek el kell határolnia magát ettől. Mert ha elfelejti, akkor újra kezdődik az egész.

Nagyon nehéz elhatárolódnia tőle. Nincsenek határok, ez az igazság. Az Ukrajna fölött lelőtt személyszállító repülőgép azt mutatja, hogy nincsenek határok, mert teljesen össze lehet zavarni egy pillanat alatt az egész világ erőviszonyait. És indulatait, és mindent. Még vagy két ilyen „baleset” kell, és akkor...

...hullnak majd a bombák világ-szerte.

Közben hullnak is! Most kétfelé figyelünk: Ukrajnára és a Gázai-övezetre, de hát háború dúl még Szíriában is és máshol is komoly harcok vannak, hálnak meg az emberek. A világban pusztít a gyűlölet, sajnos, és az akarat és az érdek.

Most kétfelé figyelünk: Ukrajnára és a Gázai-övezetre, de hát háború dúl még Szíriában is és máshol is komoly harcok vannak, hálnak meg az emberek. A világban pusztít a gyűlölet, sajnos, és az akarat és az érdek

Balkán-kóstoló román ízekkel

Románok, akárcsak magyarok mindenhol vannak. A diaszpórában általában a nemzeti öntudat, szerencsés pillanatokban pedig eltűnnek az etnikai konfliktusok és szembenállások. PARÁSZKA BORÓKA békeidős balkáni riportja.

Nekünk össze kell tartanunk – mondja kedvesen kacsintva egy suceavai nő a belvárosi tavernában Athénban. Szeptember első napjaiban járunk erre, miközben barátkozik velünk, dúsan telerakja az asztalunkat. Csak egy pár eurós giroszra ültünk le ide fáradtan, két napja voltunk úton, végigautóztuk Romániát, Bulgáriát, és Görögországot szárazföldi régióit. Családi Daciánkkal vágtunk neki a kirándulásnak, csomagtartóból étkeztünk: így olcsó az utazás, és elérhető az egyébként megfizethetetlen élmény, az ókori görög látnivalókat végig lehet járni fillérekért a válságba jutott országban. A fővárosban azonban nem bírtunk ellenállni a frissen sült húsok illatának, így jutottunk el a házi kosztot ígérő tavernába, ahol a „házi koszt” valóban hazai volt: romániai vendégmunkásként dolgozik itt a pincérnő, aki megsejtette, hogy azonos régióból származunk. Még angolul hangzott el a hozzánk intézett „honnan jöttek” kérdés, de válaszuk után azonnal románra váltottunk. A gyerekeknek rendelt fél adag girosz helyett ajándékként egész adagok érkeztek, és aztán jön még mindenféle sajt, húsfalatka, csupa igazi görög finomság, végül joghurtos-mézes-barackos görög desszert – szintén a ház részéről. Együnk csak, örvendezt a fiatal nő, megteheti, hogy saját kontójára ilyesmikkel kedveskedjen az ismerőseinek – magyarázza. Néhány éve még sokkal több volt a romániai turista, és a vendégmunkás is Athénban, idén – talán pénzügyi okok miatt – már kevesebben jöttek, ezért is örült nekünk ennyire. Különös látni az örömet. Elinduláskor úgy búcsúztunk Romániától, hogy az úton magyarelles falfrákákat, az út mentén a módszeresen visszatérő „Besszarábia nem Románia” felira-

December elsején a nemzeti ünnepen fellépő görögországi románok

tot olvastuk, a kirakodó-vásárokon felbukkantak a szuvenírként kínált román zászlók is. Erősödő nacionalizmust, feszültséget hagytunk magunk mögött. A balkáni kultúra iránti szenvedélyünk és kíváncsiságunk magyar társaságban (ahol a „balkáni” mai napig rendszerezen szitokszó) magyarázatra szorul. Marosvásárhelyről, a mindennapos etnikai összecsorrenések városából útnak indulni Bukarest, Giurgiu (Gyurgyevó!) felé, végighaladni a balkáni háborúk, a kelet-európai nacionalizmusok egykor oly veszélyes gócpontjain komoly lelki-szellemi gyakorlat. Hogy az út vége felé „isten hozottal” köszönt egy erdélyi magyart egy suceavai román – ez több, mint meghökkentő. Pedig így történt: az, ami Marosvásárhelyen alig kezelhetőnek, rögzültnek tűnik, a kelet-európai átalakulás más térségeiben értelmét veszti.

Hogy az út vége felé „isten hozottal” köszönt egy erdélyi magyart egy suceavai román – ez több, mint meghökkentő

A látható és a láthatatlan Unió
Bulgáriában csak az úton-útfélen csúszópénzben reménykedő rendőröktől kell tartani, nem túl bonyolult emberek, bármibe belekötnek, de csak addig akadékoskodnak, amíg ilyen-olyan indokkal ki nem csikarják a tíz eurós baksist. Kisebb családi vita van arról, hogy ilyenkor mi a helyes teendő, hivatkozzunk-e a közös Európai Uniónk korrupcióellenes programjaira, követeljük-e

jegyzőkönyvet, átvételi elismervényt, számlát-nyugtát, és viselkedjünk törvénytisztelő és törvénykövető uniós polgárként. Vagy nézzünk körül a kivilágítatlan bolgár utakon, és mérjük fel, hogy itt aztán, senki se lát semmit. Se a jót, se a rosszat, se a törvényt, se a törvénszegést, az történik, amit a járőr akar. Ő pedig a tenyerét mutatja. A rendőrökön kívül azonban mindenki kedves, és vendégszerető: román feliratok sora jelzi végig az országon, hogy fontosak a romániai turisták. Szófia környékén tankolunk, egy görög rendszámú autó vezetője jön oda hozzánk, mert látja a romániai rendszámot. Románul szólal meg, köszönt minket, mint „honfitársait”, és azonnal meséli – talán panaszkodik, talán büszkélkedik –, hogy ő nem kirándul Görögországban, vendégmunkásként élt ott évekig. Most hazalátogatott Romániába, egy rövid időre, de visszatérni nem fog. Sem az eredeti hazájába, sem az újba: az egzisztenciáját megfelszámolni Görögországba. A válság miatt Olaszország az új úti cél. Bárhova lépünk, a krízis nyomait követjük. Bulgáriában ellentmondásos a kép: négy éve járjuk ezt az útvonalat Ruszén és Szófián át a görög határig. Azóta szaporodtak a szépen kivilágított bankok, néhány nagy, nálunk is működő bevásárlóközpont (a polcokon minden ugyanott van, mint otthon, ugyanaz az ár, csak a felira-

▷ tok különböznek, itt cirill betűkkel írja ugyanazt). Néhány út is kiépült, vagy épül a főbb nyomvonalakon. A vártól lassabban, néhol sajátos bolgár megoldással. A görög határ közelében például járható a tervezett autópálya, a műholdas adóvevő lelkiismeretesen jelzi is a sztrádára vonatkozó szabályokat, az itt érvényes közúti jeleket, sebességhatárt. Csak épp az aszfalt hiányzik az autók kerekei alól: Kulata közelében az autópálya „vázán” haladunk. A nyomvonal ki van építve, csak nincs leburkolva. Tavaly óta annyit változott a helyzet, hogy az autók fényesre koptatták a földfelszínt, hozzászoktak a helyiek a burkolat hiányához. Az autópályán, vagy autópályának látszó földúton kívül, a bevásárlóközpontok paravánján túl azonban ott sötétlik a súlyos kelet-európai szegénység.

Omladozó házak, egykor szép otthonok maradványában meghúzódó családok, szamarak által vontatott kordék között haladunk. Az Európai Unió csak nyomokban van jelen. A határon alig van ellenőrzés. A bolgár-görög átkelésnél épp csak bekukkantanak a gyerekekkel tömött Daciába, és megszámlálják, hogy hány úti okmány van a kezünkben. Uniós tagország polgárai vagyunk: mindegy, hogy honnan hova és miért tartunk. A görög oldalon nem téveszt meg a látszólagos jobb lét. Az utak aszfaltozottak, hamar ráhajtunk a Thesszaloniki felé vezető autópályára, de korábbi látogatásainkból tudjuk: a turista övezetekén túl itt is munkanélküliséggel, pénzhiánnyal, kilátástalansággal küzdő települések váltják egymást. A pihenő övezetekben zuhannak az árak, különösen így nyár végén: német, holland és brit turisták (idős nyugdíjasok és fiatal bakancsosok) élvezik a szezonvégi akciókat. Magyarokkal ritkábban, románokkal valamivel gyakrabban találkozni. A szabadidős központokon, szálloda-sávokon túl nagyon kevesen merészkednek. A falvak, apró városok között útszéli árusok lelik az arra járó: mézet, gyümölcsöt, zöldséget és bort kínálnak. Gyakran megállunk, nehéz betelni a mézédés görög szőlővel – de soha nem látunk senkit magunkon kívül vásárolni. Az út mentén eladásra kínált villák-házak sora, omladozó műhelyek: nehéz

Az autópályán, vagy autópályának látszó földúton kívül, a bevásárlóközpontok paravánján túl azonban ott sötétlik a súlyos kelet-európai szegénység

Vegyesbolt a kárpáti szarvashoz Argoszbán

idők járnak a kisiparosokra, sokan feladják a családi vállalkozást.

Raki: a magyar-román barátság titka Athén külvárosában szállunk meg, innen autózunk be a városközpontba vacsorázni. Újdonsült suceavai ismerősünk saját válságkrónikájával egészíti ki úti tapasztalatainkat. Kilenc éve él a görög fővárosban – tudjuk meg a harminc év körüli nőtől – akkor, Románia unió csatlakozása után, nagyon vonzó volt ez az ország. „Még nem volt egyszerű munkát találni, gyanakvóak voltak velünk szemben. Nehéz volt a papírugyeket intézni, gyakran futottunk a rendőrök elől” – meséli a romániai vendégmunkás, aki szintén suceavai férjével, sógorával és sógorasszonyával él itt. Az elmúlt kilenc év alatt „bedolgozták” magukat a görög vendéglátásba, kitanulták a helyi konyha fortélyait, családot alapítottak. „A kislányom idén megy nulladik osztályba, jövő héten viszem haza. Itt nem adom iskolába, mert mit tanulhatna itt? Hogy üldögéljen egész nap, és igyon?” – int becsmérően a főnöke, a taverna főpincére felé, aki látható rosszállással figyel, hogyan suttog nekünk a román nő. Akármilyen rossz véleménynel is van az ide települő a görögökről, a romániai hazatéréssel még kivár. „A gyereket hazaküldjük a nagyszülőkhöz, de mi még maradunk. Mit lehet otthon kezdeni egy százötven-kétszáz eurós fizetéssel? Még a számlákat sem tudjuk kifizetni. Maguknak köny-

nyebb, maguk erdélyiek (kiejtésünk alapján tippel, pedig nem nevezzük meg pontosan, honnan érkezünk, arról sem beszélünk, hogy magyarok vagyunk), de tudják milyen nehéz nálunk, Suceavában?” – mosolyogva panaszkodik újdonsült ismerősünk, közben a terveit sorolja. Ha lesz elég pénzük a férjével, jövőre, vagy azután, tíz-tizenkét évnyi külföldi munka után, hazatérnek majd és igazi görög éttermet nyitnak. Sokan csinálják ezt, már legalább kétszáz olyan embert ismernek Athénból, akik évekig itt éltek és dolgoztak, aztán hazatértek Romániába (vagy, mint bulgáriai beszélgetőtársunk, továbbálltak jobb bérekkel kecsegtető országok felé). „Ha már hazamegyünk, akkor jól akarjuk csinálni. Innen fogjuk vinni a pitát a giroszhoz, mert hiába árulják Romániában, ilyen finom téstát, mint itt, sehol sem sütnék” – magyarázza a román nő. Kételkedem a szavaiban, hogy ilyen szoros kapcsolatok kialakíthatóak, de aztán be kell látnom, neki van igaza. Az utakon egymást érik a román kamionok, a határtól messzi övezetekben is gyakran találunk román feliratokat, román termékeket. Kelet-Európának ezek a számunkra, Közép-Európa felé forduló, Nyugat-Európa felé tekintők számára kevésbé látható térségei igenis egymásra találnak. Suceavai ismerősünk kedvesen búcsúztat, az est vége felé azt is elárulja, hogy tudja: magyarok vagyunk, ez után pedig – barátsága jeleként – nem fogad el borraivalót. Ő itt csak a konyhalány, magyarázza, aki a felvett rendelést az asztalhoz viszi, a szennyes evőeszközöket leszedi. De a pénzt, a számlát a végig távolságtartó főpincér kezeli, ezt a kiváltságot még kilencévnnyi munkával sem érthette el ő, a román vendégmunkás. Nem baj, mondja kissé keserű mosollyal, és megint azzal búcsúzik, hogy tartsunk össze. Rakit, szőlő pálinkát hoz a koccintáshoz, szintén ajándékként, görög italként kínálja. Mi persze tudjuk, hogy ez valójában török ital. De mit számít ez itt, ahol bennünket, az erdélyi magyarokat a bukovinai-moldvai román vendég meg a görög munkáltatójával szembeni bosszúsága okán (hadd legyen az övé a borraivaló), és a hazája iránti honvágya miatt. Fag-

gatjuk, hogy érzi magát itt, Görögországban? Nehéz, mondja, különösen a nyelv, amit természetesen jól megtanult, mert „bármit megtanul az ember, amit muszáj”. Figyeljük, hogyan szaladgál az asztalok között: hosszasan, fennakadás nélkül beszélget a görög vendégekkel, görögül jegyzi le a lejegyezni valót, és adja tovább a főpincérnek. A válság nagy úr, az egzisztenciális kényszer eltörli a kulturális különbségeket, bármilyen nyelven megszólal az, aki munkát és fizetést akar.

A kárpáti szarvas nyoma A román diaszpóra kiterjedt, s bár athéni vendéglátónk szerint sokan visszatérnek (vagy fontolgatják a hazatérést), még mindig nagyon sokféle

hallani román szót. Igazi vidéki helyszínen, a Peloponnészoszi félsziget keleti városában Argoszban tapasztaljuk, hogyan tartja magát a román nemzeti öntudat. „Cerbul carpatin” – kis utcában széles cégéren áll a felirat, alatta üzlet, amely „száz százalékgig román” termékeket – például sört és miccset – kínál. Sajnos nincs nyitva a bolt, a bejáratnál latin betűs, román nyelvű felirat: betegszabadság miatt van zárva. Nem messze innen Iasi megyei rendszámú autót látunk, egy aprócska kávézó zsebkendőnyi teraszán pedig román lány és fiú évődik egymással: közben igazi görög kávé isznak. Utóbb tudjuk meg: a görögországi román közösség egyik kiemelt helyszíne ez a város, két éve a város polgármes-

Görög szélsőjobbos tüntetők, az Arany Hajnal hívei nem kedvelik az idegeneket

„Cerbul carpatin” – kis utcában széles cégéren áll a felirat, alatta üzlet, amely „száz százalékgig román” termékeket – például sört és miccset – kínál

terének részvételével itt ünnepelték a helyi románok december elsejét. Nem tudom, mi minden juthat el ide Erdélyből? Nézegetem a fotókat a román trikoloros ünneplésről, de nincs idő azzal a kérdéssel bíbelődni, hogy erdélyi magyarként mi közöm ehhez a balkáni közösséghez. Szerencsés kimenetelű közúti balesetünkkor, immár a közeli Asztroszban Jorgosz siet a segítségünkre. Ő tolmácsol, errefelé nem beszélnek angolul a vidéken élő görögök. Ha nem menne az angol, az se lenne baj. Felesége buzáui, magyarázza, a bajban pedig össze kell tartani. Jorgosz biztatásával fordulunk haza, magunk mögött hagyjuk a „Cerbul Carpatin”, a sétáló-nézelődő román kirándulókat, az imitt-amott felbukkanó romániai vendégmunkásokat. Bizakodunk. Valami mégiscsak működik erre, az oly sokat szidott Balkánon, valami elkezdődött, prosperál. Lelkesedésünk azonban hamar alábbhagy: a szegény vidékeken haladva Görögországban a szélsőjobbos „Arany hajnal” plakátjai, Bulgáriában az egész országot betérítő „Ataka” hirdetései figyelmeztetnek, hogy az idill viszonylagos és időszakos. Megint nő errefelé is a feszültség, és megvannak ennek a politikai vámszedői. Idén még békésen bejárhattuk a Balkánt, a csaták, várak, agorák, színházak, demokráciák és diktatúrák vidékét. A helyet, ahol Európa született.

Az idegenellenes bolgár Ataka párt plakátja

Vajdasági reflexiók I.

Nincs szükség különösebb okra ahhoz, hogy az ember egy reggel útra keljen egy gyors hétvégi kiruccanásra a Vajdaságba. Ám még egyszerűbb, ha van ok az útra: a 2014-es Gion Nándor Szépirodalmi Pályázat eredményhirdetése, már csak azért is, hiszen az egyik díjazott kolozsvári szerző. SZÚCS LÁSZLÓ riportjának első rész.

Nem a legrövidebb utat járjuk be, bár reméljük, a leggyorsabbat. Ehhez képest Aradon elkeveredünk, sehol egy Temesvárt jelző tábla. Barátaink tanácsára gondosan elkerüljük a két város közötti sztrádaszakaszt, majd hamarosan Zombolya központjában keresünk pénzváltót. Nem vicc, egy kis vegyesbolt kenyérpultjánál sikerül némi dínárt vásárolni, az árfolyam az eladó fejében, de mint később kiszámítjuk, túlságosan be sem csapott. Jön a határ, magyar-román átkelésben rutinosként furcsa, hogy külön tanulmányozzák a személyiniket, majd kisebb riadalmat váltunk ki, amikor az útlevélkezelőtől búcsúzva gázt adok, feledve, hogy itt még van vámvizsgálat. Csomagtartó fel, kedély nyugszik, vámos visszaül unatkozni. Mehetünk.

Eltévedni is emberi dolog Egészen tűrhető minőségű utakon közledeünk Gion Nándor író szülőhelye, Szenttamás felé (szerbül Srbobran,

ami kábé annyit jelent, hogy szerbet oltalmazó, védő). Van koordinátánk, de az okostelefonomhoz még buta vagyok, s van egy utcanév. A központban fiatal párt állítunk meg, szerbek, a fiú sűrűn bólogat, igen, igen, ért angolul, oh yes. De nem ért, a legegyszerűbb szavakkal sem boldogulunk. Szerencsénk van viszont a katolikus templomnál, a kerítésre kitűzött gyászhiút olvassa éppen biciklijét a falhoz támasztva egy néni, a szöveg magyar, ergo a néni is, aki el is kísérne, ha nem kellene mennie a kúthoz a sárga vízárt, amiről később még hallunk, jelesül azt, hogy aki ebből iszik, az visszatér egyszer Szenttamásra. Reméljük, a később valóban elfogyasztott egy-két korty is elég lesz e célra a kissé kénes jellegű itókából. Már közel lehetünk az emlékházhoz, de a biztonság kedvéért még egyszer érdeklődünk, ezúttal egy, a háza előtt valamit hegesztő idősebb szerb férfi int a következő sarok felé, s magyarul mondja, jó helyen járunk.

Ugyan a díjátadás lényegi részét sikerül lekésnünk, de találkozunk a novella kategóriában első helyezett kolozsvári Bőjthe Pállal, aki *Szombat este az Ecsetgyár utcában* című írásával pályázott. Itt vannak meghívóink-házigazdáink, Végel László író és felesége a televíziós Farbas Anikó, itt van az író özvegye, Gion Eszter, s a szülőházban látható emlékkiállítás végigkalauzoló Hor-

A szenttamási Szív valójában egy alacsony kőgát a városka központjában

váth Futó Hargita, aki amúgy az ide autóval félóránnyira fekvő Újvidéken tanít a hungarológia szakon.

Egy tetszetős játszótér közvetlen szomszédságában oroszok működtette kőolajkút

„Találkozás” Morvayval Este a helybeliek bagdulyásfőző versenyére vagyunk hivatalosak, addig teszünk egy kis sétát a harmadrészt magyarok, kétharmadrészt szerbek lakta, úgy tizenkétezer fős településen. Megnézzük a szenttamási Szívet, ami egy kisebb kőgát a Krivaja folyócskán, mellette egy tetszetős játszótér közvetlen szomszédságában oroszok működtette kőolajkút. Apropos oroszok, úton-útfélen láthattunk kisebb falragaszokat, amelyeken az oroszokkal és Koszovóval szolidarizál a szerző, nyilván nem a független Koszovóval. Amúgy mindenki úgy gondolja, hogy a szerb politika de facto már lemondott erről az országrészről, ma már inkább az okoz fejfájást, milyen mértékben nő az albánok száma és aránya Szerbia déli részén. Miközben a délről érkezettek a vajdasági magyarok arányát apasztják, utóbbiak is mennek

Beszélgetés a díjátadó után

A SZERZŐ FELVÉTELEI

el, persze a szerbek közül is sokan. Utunkat a Magyar utcában folytatjuk, erre van a nevezetes kálvária. Az egyik ház előtt egy férfi apró halakat pucol, egy macska figyelő szakértő szemekkel, de nem kap a csemegéből.

Az 1878-ban emelt Kálvária tűzzománc stációképeit az a tíz esztendeje elhunyt Morvay László készítette, aki a kilencvenes években a nagyváradi Vártemplom stációképeit, van is hasonlóság a két sorozat között.

Csoportkép a Gion-emplékház udvarán

Ugyan a közelben több szerb család is lakik, láthatóan senki nem aggódik a mulatós magyar zene hangereje miatt

Morvay-tűzzománcok a szenttamási Kálvárián

Esti séta a könyvtárban Kora este érkezünk a babgulyásfőzők versenyére, a legjobb pillanatban, hiszen a bográcsokban lassan megfő minden hozzávaló, a zsűri félrevonul ítéletet hozni, megkóstoljuk a helyi söröket, a Jelen talán ismertebb, a Lav pedig nem szerelmet jelent, hanem oroszlánt. Érdekesség, Szerbiában a közutakon nincs nulla tolerancia, egy pohár sör vagy bor még belefér az autósoknak. Amúgy a vásárnap esti visszaúton szembetűnően sok a rendőr az utak mentén, nem is csoda ott, ahol olyan finom pálinkákat főznek. A birsnek például lehetetlen ellenállni.

Bejelentik az eredményeket, kanalazunk, repetázunk, közben az udvaron élő mulatószene szól, többen összekapaszkodva táncolnak, lazul a magyar. Ugyan a közelben több szerb család is lakik, láthatóan senki nem aggódik a hangerő miatt. Közben az asztalnál megismerkedünk a városi könyvtár munkatársával, aki gyorsan meg is invitál: tegyük estét villámlátogatást a könyvtárban. Az épület egykor a városka leggazdagabb családjáé volt, sikerült jó állapotban megőrizni. A gyűjtemény jó harmada magyar nyelvű anyag, a többi cirill vagy latin betűs szerb, békésen so-

rakoznak egymás mellett a más-más nyelvű kötetek. A falon egy szenttamási szerb kisasszony képe, akihez állítólag a legszebb szerb szerelmes verset írták. A múzsa maga állítólag nem is tudott róla, volt ez így magyar poétákkal is. Nem ezért hívtott, de a könyvtárosnő elpanaszolja: helyben szűkösek a források az anyag bővítésére, a kiadók pedig nem kényeztetik el őket ajándék példányokkal. Kiemelt figyelmet szentelnek a település két neves írójának, a már emlékházzal is elismert Gion Nándornak, s a vele egy évben, egy napon született Kossuth-díjas Végel Lászlónak, akinek egyébként nagy sikerekkel, szerb fesztiváldíjakkal játssza Neoplanta című rendkívül izgalmas darabját az újvidéki magyar színtársulat.

Visszasietünk a bográcsosztársasághoz búcsúzni, még beiktatunk egy gyors megállót a sárga víz kútjánál, majd indulunk a tartományi főváros, Újvidék felé, melyet Belgrád jobban szeret adminisztratív központnak nevezni. Igazi nagyvárossal van dolgunk, az éjszaka közepén sem csitul a hetedik emeleti tömbházlakásba felszűrődő zaja a sugárút forgalmának.

(Folytatása jövő heti számunkban.)

Ghitea-Szabó József-Levente börtönlelkész

A megbocsátás a legközpontibb kérdés

Ghitea-Szabó József-Levente hét éve szolgál a református egyházban, az első két évben Zilah-Fenyvesiben, később Várad-Olasziban volt segédlelkész, négy éve pedig átvette a pelbárhidai gyülekezet vezetését. Emellett jelenleg ő a nagyváradi börtön református lelkésze is. Tasnádi-Sáhy Péter interjúja.

Sablonos kérdéssel indítanék: hogy lesz valakiből börtönlelkész?

Nem gondoltam, hogy valaha ilyen szolgálatot fogok végezni. Úgy kezdődött, hogy három évvel ezelőtt beszélgettem az egyik volt évfolyamtársammal, aki Szatmáron tölt be hasonló tisztt, és éppen ott volt a püspöki titkár úr is, aki hozzátette, Váradon egy ideje nem működik ez a dolog, egyből rám is kérdezett, nem akarnám-e csinálni. Igennel feleltem, úgyhogy azóta kéthetente szombaton bejárok a börtönbe és találkozom az elítéltekkel.

Hogy kell elképzelni ezeket a találkozásokat, mint egy szokványos istentiszteletet, vagy inkább, mint egy bibliaórát?

Legtöbb esetben olyan, mint egy hagyományos bibliaóra, de mindig a jelenlévőkől függ. Sokszor tesznek fel kérdéseket, gyakran ezeket járjuk körbe. Először mindig elméleti alapvetéseket tisztázunk, aztán ahogy egyre mélyebbre megyünk, ők sem csak az eszükkelközelítenek, hanemahitükkelis. Több szempontból is vegyes a csoport. Vallási szempontból vannak reformátusok, katolikusok, zsidók, ateisták.

A többi egyház nem képviselteti magát?

De igen, vannak kollégák a katolikus egyháztól és az újprotestáns egyháztól is.

Mi alapján dől el, kihez ki kerül?

Amikor egy elítélt bekerül az intézménybe, kielemezik. Ekkor felmerül kérdésként, hogy milyen felekezethez tartozik. Ez a beosztás egyik kiindulópontja, de minden hónap végén megkérdezik őket, ki melyik csoportba szeretne járni. Ezen az úton került már hozzám ember, de persze ment is el.

Azt, hogy kit milyen vallásúnak kereszteltek vagy neveltek, az a kinti világban is csak egy része a dolognak, más kérdés, hogy hívő és/vagy vallásgyakorló-e az illető. Ezzel kapcsolatban mik a tapasztalatai?

A rabok nagy része valamelyik felekezethez tartozik, az viszont ritka, aki rendszeres templomlátogató volt korábban. De nem biztos, hogy rosszabb az arány, mint az állampolgárok között. Sokakat viszont jelen élethelyzetükben elkezdene foglalkoztatni lelki dolgok, a korábbi rendszeres templomjárók is másképp viszonyulnak ezekhez. Az ő hitük is mélyül, valóságosabb lesz. A börtön valamilyen módon mindenkit megtör, emellett a hozzátartozóik nagyobbik része is elpártol tőlük, sokuknak Istenen kívül nem marad más támaszuk. Ezt nagyon sokan tapasztalják, persze nem mindig tudják tisztán megfogalmazni, legalábbis elsőre.

Halászik emberekre a hit számára?

Nem szoktam halászni. A benti foglalkozások során sosem az az elsődleges szempontom, hogy jó református váljon ezekből az emberekből, hanem hogy az Isten eszközeként kapaszkodót, vigasztalást nyújthassak felekezetre, nemzetiségre és bármilyen más besorolásra való tekintet nélkül. Emellett mindig elmondom azt is, hogy reformátusul mi-mit jelent. Mindenkinél szolgálatok péld-

dául úrvacsorát, elmagyarázva, hogy ez a bűnök bocsánatát jelenti. Az úrvacsora szereztetési igében mindig elhangzik: *ki méltatlanul eszik és iszik, ítéletet eszik és iszik magának*, de tudni kell, hogy nem a konfirmáció tesz méltóvá, vagy a büntelenség, hanem a bűnösség tudata és az isteni megbocsátásba vetett hit. Szerencsére veszik a lapot.

Azért ez nem lehet könnyű. Más lehet a háromgyerekes, templomba járó családanyát lelki gondozni, mint egy olyan embert, akit akár Ön számára visszataszító bűnökben talált vétkesnek a bíróság. Küzd ezzel?

Természetesen, elsőre már maga a közeg is nyomasztó: zárt kapuk, rácsok, sötét folyosók, záruk kattánása, aztán rabokat bevezető olykor feketemaszkos őrök. Két csoporttal dolgozom, az első az enyhébb bűnök elkövetői, a másodikban viszont van minden. Nem mindig egyszerű szombat délelőtt oda bemenni a feleségem és a lányom mellől.

E kettősségről jut eszembe, mennyire érti a benti életet, az ott felmerült problémákat, hisz egész más közegben létezik 14-ből 13 napot?

Nem olyan nagy a különbség, mint az ember gondolná. Rendben, hogy egy zárt közösség, de a legtöbbben magukkal viszik a kinti életüket, kommunikálnak a kintiekkel. Emellett megvannak a saját szabályaik is, amit meg kellett ismernem. Szerencsére kapcsolatban állok valakivel, aki töltött benn bizonyos időt rabként, és ő sok mindenbe beavatott, például a börtönzsargonba is.

Meg kellett tanulnia bizonyos kifejezéseket?

Igen, bár az az igazság, hogy a találkozásaink alkalmával ők nem hasz-

A börtön valamilyen módon mindenkit megtör, emellett a hozzátartozóik nagyobbik része is elpártol tőlük, sokuknak Istenen kívül nem marad más támaszuk

nálják ezeket, ha velem beszélnek. Inkább igemagyarázatnál tudom jobban használni szemléltetésre, persze sosem ezzel kezdem, csak ha már szorosabb a kapcsolat.

Mondana példát?

Persze. A köztük lévő besúgóra azt mondják: szifon. Ezt használtam már a vámszedős történetmagyarázatokkor, analógiaként. Ez azért is jó, mert közelebb viszi hozzájuk az egészet. Volt olyan, hogy eljátszottunk történetet, rugalmasabban kezelve, rájuk formálva. Nagyon jól működött, ezért gondolkodom azon, hogy esetleg bele kéne költölnünk a bibliadráma eszköztárába is.

Mennyire fogadják Önt el? Fiatal ember, lelkész, nem is feltétlenül erős testalkatú, ez aligha megfelelő eszköz-tár némi tisztelet kialakításához...

Azt hiszem, a hitelességen van a hangsúly, a tekintély önmagában túl nagy távolságot teremt. Volt olyan eset, amikor az egyik elítélt folyamatosan zavarta a beszélgetést, de rábíz-tam a döntést: hagyja a többiek szóhoz jutni, vagy elvezettetem a kint álló örökkel. Bent maradt.

Mégis, Önnek van egy kinti élete, egzisztenciája, amiből, az ő szempont-jukból „könnyű beszélni” Istenről...

Az a helyzet, hogy nagyon fogékonyak a témákra, amikről szó van, és rengeteg a kérdés. Mivel ezekre minden erőmmel igyekszem pontos, jól felépített válaszokat adni, így az egyéb körülmények elhalványulnak. Ehhez az is hozzátartozik; ha valamit nem tudok, akkor megmondom, hogy következő alkalomra utánanézek, utána gondolkodom, nem kenek el semmit, nem ütöm el egy viccel. Ez az talán, amit a legjobban értékelnek.

Milyen jellegűek a kérdések, a bibliai – archetipusos – történetek értelmezésével kapcsolatosak, vagy hitbéliel?

Természetesen is-is. Sokat foglalkoznak az örök élettel, a feltámadással, de talán a megbocsátás a legközpon-tibb kérdés.

Az Istené vagy az emberé?

Leginkább az, hogy ők nem tudnak megbocsátani. Egy részük mást okol a jelenlegi helyzete miatt, bosszút forral, másik részük pedig önmagától nem tudja elfogadni, hogy azt a bizonyos hibát elkövette, ami ide juttatta, de a kettő talán összefügg.

Hogyan hatnak ezek a találkozások Önre, az Ön hitére?

Sokszor, amikor az itthoni igehirdetésre készülök, bevillannak gondolatok, beszélgetések a benti szolgálatból. Ez által a munka által sokkal jobban értem az embereket, és könnyebben el tudok fogadni másokat. Másrészt felkészültté tesz. Az átlag hívó elmegy az adott alkalmakkor a templomba, akár rendszeresen, de sajnos sokan nem gondolják tovább, amit ott hallottak. A fogvatartottak fokozottan figyelnek, mivel élvezik, hogy nem ugyanazt a cellát, ugyanazokat a cellatársakat látják, hanem van valami sztori, történik valami. Nincs olyan, hogy egyszer mondok valamit, máskor meg mást, mert rögtön szólnak: *bocsi tiszteletes, akkor ez most hogy van?* Hihetetlenül felkészülten jönnek, van, hogy hoznak nekem könyvet, olvassam el, mondjam el, mit gondolok róla.

Említettük, hogy felekezetiileg vegyes csoportokkal dolgozik, viszont magyarul zajlanak a foglalkozások. Felmerül a nemzetiség kérdése valamilyen formában?

A foglalkozások magyarul zajlanak, de ha román ember jönne, őt is szívesen fogadnám, egyébként ott sosem merül fel, ki milyen nemzetiségű.

Hogyan fogadják az ismerősei, a környezete, hogy elítéltekkel dolgozik?

Nem szabad naivnak lennünk, a fogvatartottak nem véletlenül vannak börtönben, hiszen valami bűncselekményt elkövettek. Abban viszont a társadalom is hibás, hogy hatalmas a visszaesők aránya. A fegyintézetnek az is a feladata, hogy ezeket az embereket valamilyen visszaintegrálja a társadalomba, számtalan szakember dolgozik ezen, de ehhez a társadalom részéről is kell legyen nyitottság.

A nagyváradi börtön református lelkésze, Ghitea-Szabó József-Levente

Van olyan program, amely nagyváradi cégeknek kínál lehetőséget arra, hogy elítélteket foglalkoztassanak. Természetesen ebben csak az érintettek egy része vehet részt, hisz van olyan, aki még istentiszteletre sem jöhet. Vannak viszont olyanok is, akik reggel elmennek dolgozni, este pedig – úgymond – hazamennek a börtönbe. Ez is arról szól, hogy szabadulásuk után hasznos tagjai lehessenek a közösségnek. A saját gyülekezetem tagjai teljes mértékben támogatnak ebben a munkában, van, hogy adományokkal is, egyébként pedig imádsággal. Ha vendégként megyek valahova, jellemzően szóba kerül a téma, és nyitottságot, kíváncsiságot tapasztalok. Akadt persze olyan, aki azt mondta: miért nem árva-gyerekekkel foglalkozom, azok megérdemlik, de ezek? Erre azt szoktam válaszolni, hogy ezeket az embereket a bíróság már elítélte, nem kell, hogy mi is megtegyük még egyszer, viszont ez tényleg ritka reakció, csak a teljesség kedvéért említettem.

Mi a célja a börtönszolgálatlaltal, mikor elégedett?

Van, aki még 17 évet ott lesz, nem tűzhetem ki magam elé, hogy templomba járó ember legyen, amikor kijön. Azt szeretném, hogy az emberek, akikkel bent találkozom, el tudják fogadni önmagukat. Ki tudják elemezni eddigi életüket, lássák át, mi vezetett oda, hogy most ebben a helyzetben vannak, és ezután tudjanak tenni legalább egy lépést jó irányba. Ez a cél. Akkor vagyok hálás, ha megengedi, inkább ezt használnám az elégedettség helyett, ha fásult arcok, üveges tekintetek megelevenednek, ha ezek az emberek picit megerősödnek belül, akkor is, ha jön megint egy mélypont. Nem mernék megtérésről beszélni, de úgy sem lehet, hogy lemondok róluk. Én végzem a dolgom, a többi pedig a Fennvalón múlik.

Nem mindig egyszerű szombat délelőtt bemenni a börtönbe a feleségem és a lányom mellől

Roma századok magyar környezetben

A magyar társadalom romákhoz való viszonya többé-kevésbé kiolvasható azokból a régi szövegekből is, amelyekben említették őket. A kérdést kutató BINDER MÁTYÁS magyarországi történésszel – aki tanárként rendszeresen foglalkozik roma gyerekekkel egy alternatív iskolában és egy tanodában, tanodavezetőként – KUSTÁN MAGYARI ATTILA készített interjút, hogy átláthatóbbá tegye, mikor miként kezelték ezt a közösséget (vagy inkább közösségeket).

Miért döntöttél úgy, hogy ezzel a témával foglalkozol?

Úgy látom, hogy a romákkal foglalkozó történeti irodalom egyik problémája, hogy sokszor nem megalapozott, vagy akár már megcáfolt történeti ismereteket sorakoztat fel, azokat a kanonizált történeteket, mint hogy mindig hegedültek, vándoroltak stb. Ezeket részben vagy egészen már cáfolták, vagy jelentősen árnyalták a szakzerű kutatások. A kutatásom, melyet a Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund ösztöndíja támogat, része lesz egy digitális szövegtár, amelybe szakmailag korrekt, fontosnak tartott munkák kerülnek be, és elérhetővé válnak az MTA TK Kisebbségkutató Intézet honlapján. Emellett összegző tanulmány készül majd, amelyben a magyar történetírás és a romák kapcsolatát írom meg, egy fejezete lehetne annak is, hogy mi a valóság a romantikus, mainstream történetekkel szemben.

Melyek azok a tipikus romantikus képek, amelyeket megcáfoltak a kutatások?

Minden nemzeti történeti narratívában fontos, hogy mikor jelent meg az adott nép a mai lakóhelyén. A távoli múltban sok a bizonytalan adat, így a romák magyarországi megjelenése kapcsán is léteznek téves elképzelések, például hogy már

a 12. században jelen voltak, sőt vannak olyan elképzelések is, hogy a honfoglaló magyarokkal együtt érkeztek a Kárpát-medencébe. Alaposabb forráskritikával dolgozva és a szomszédos államok történetírását is vizsgálva abban konszenzus van ma már, hogy a 14. század végén jelenhettek meg az első közösségeik Magyarországon. Egy másik gyakori elképzelés, hogy a cigány az „örök vándor”, ők mindig mennek, és ez a zászlójukban is megjelenik. A roma zászló közepén látható szimbólum egyik lehetséges értelmezése valóban a kerék, a másik viszont az indiai csakra, de még számos jelentése lehet. Az egykori vándorlás ténye igaz, de közel nem úgy, ahogy a sztereotípiákban megjelenik. Egyrészt a vándorlásnak mindig társadalmi-gazdasági okai voltak, másrészt már a 15. század közepétől dokumentálható egy – regionálisan is változó mértékű – letelepedési folyamat a roma közösségek körében. A romákhoz társított legjellemzőbb foglalkozás a zenélés, amit sokan ősi mesterségként tartanak számon, és az indiai múltból származtatják. Természetesen mindig voltak zenével foglalkozó romák (mint minden etnikai közösségben), de – egyfajta társadalmi-gazdasági „konjunktúra” következtében – csak a 18-19. század során vált tömegessé körükben ez a foglalkozás.

Milyen elképzelések születtek a létszámukról?

1893-ban volt egy országos cigányos összeírás, a belügyminiszter rendelte el a „kóborcigány-probléma” kezelése végett. Kiderült, hogy kevesebb, mint kilencezer kóborló embert találtak az akkor közel húszmillió Magyarországon, összesen pedig nagyjából 280.000 fő volt a korabeli roma lakosság. Persze annak is külön irodalma van, hogy ki a cigány/roma: aki önmagát annak tartja – számomra ez az adek-

vát –, vagy akit a környezete, illetve a hatóság annak tart. Ez az összeírás „természetesen” a hatóság szemében cigánynak tartott embereket vette számba, és kiderült, hogy a 19. század végén túlnyomó többségük letelepült életmódot folytatott és állandó munkával rendelkezett.

Mit kell tudni még a letelepedésekről?

Ahogy említettem, a 19. század folyamán a többségük már letelepedett, de a megelőző évszázadokban is rengeteg dokumentum született ezekről a folyamatokról – a legkorábbi dokumentum 1455-ből származik, amikor jobbagyként emlegették őket. A vándorlásnak számos, a megélhetési stratégiákhoz kapcsolódó oka volt. Például ha egy adott szolgáltatást (medvetáncoltatás, teknővadás) egy adott helyen értékesítesz, idővel tovább kell menned, a cigány kovács pedig mobilisabb volt, aratás idején helyben megjavította az eszközöket, ha pedig nem volt munkája, tovább ment. Egyes csoportjaik Erdélyben a nyári időszakban aranymosással foglalkoztak – a Habsburg-államnak elképesztően precíz kimutatásai voltak erről, mert megszabták a fizetendő adót, hogy jogilag kihez tartoznak stb. –, de amikor befagyott a folyó, visszatértek a kovácsoláshoz vagy egyéb munkához. Ha egy adott lokális térben tartósan fennmaradt a piaci igény a romák szolgáltatásai iránt, és a helyi lakosság meg a hatalom sem gátolta, akkor ott letelepedtek. Főleg nagyobb városokból vannak ilyen jellegű forrásaink. A 16. században Buda mellett, erdélyi városokban (Nagyszeben, Kolozsvár), a 18-19. században több magyarországi városban (például Miskolc, Győr és Szeged) is éltek huzamosabb ideig roma közösségek.

Milyen képet rajzolnak meg a cigányokról a 19. századi dokumentumok?

Ha egy adott lokális térben tartósan fennmaradt a piaci igény a romák szolgáltatásai iránt, és a helyi lakosság meg a hatalom sem gátolta, akkor ott letelepedtek

Vizsgálni lehet a szépirodalmi, közéleti és tudományos irodalmi írásokat, és a kormányzati, alapvetően rendészeti jellegű megnyilvánulásokat egyaránt. Alapvetően két pólusú volt a „cigány-kép”: a „jó” magyar zenész cigány és a „rossz” kóbor cigány. Többségük persze valahol e két végpont között próbált megélhetést találni, elsősorban mezőgazdasági segédmunkákkal, kisebb mértékben iparos tevékenységekkel. Rengeteg dokumentum van arról, hogy melyik város, melyik vármegye hogyan próbálta szabályozni a vándorcigányokat, ez pedig etnikai dimenzióban (etnikai előítéletek) is értelmezhető jelenség. Az viszont, amikor Szegezen a 19. század második felében a „nem-cigány” kovács céh azt akarja, hogy a cigány kovácsokat ne engedjék árusítani a városi piacon, sokkal érthetőbben gazdasági konfliktus – a városi tanács egyébként nem fogadta el a helyi céh kérelmét.

Mit lehet tudni az asszimilációról?

Nyelvi asszimiláció folyamatosan zajlott/zajlik a magyar nyelvterületen. Három nagy csoportot különböztetünk meg, a magyar anyanyelvű, valamint a romani régebbi nyelvjárását (ún. kárpáti ci-

gány) beszélő magyar cigányokat, az oláh cigányokat, akik szintén a romani nyelvet használják, és a beás cigányokat, akik egy bánáti román nyelvjárást beszélnek. Az utóbbi kettő esetén is folyamatos a nyelvi asszimiláció, de ellentétes irányú folyamatra is van példa, amikor a fiatalok újratanulják szüleik anyanyelvét.

Mennyire volt az idők során etnikai kérdés a cigányoké?

Sok történeti forrás van, melyekben egyértelműen szociális kategória a „cigány”, és van sok olyan is amelyben etnikailag értelmeződik. A rendszerváltás kapcsán írt dolgozatomban összegeztem különböző tudományterületek kutatásait: egyértelműen megerősödött az etnikai, sőt mondhatni faji szemlélet, a közvélemény-kutatásokból is az derült ki, hogy az okokat nem a szociális helyzetre, a leépült iparra stb. vezetik vissza. Persze a modern nacionalizmus kora előtt eleve más volt az etnikai hovatartozás kérdése.

Hogyan jelennek meg a romák egy mai magyarországi történelem tankönyvben?

A roma közösségek a mai jelenlétükhöz, súlyukhoz képest – a leg-

Binder Mátyás
történész
a társadalom-
kutatók idej
szelterszi
táborában

utóbbi népszámláláson több mint 300 ezren vallották magukat ebbe a kisebbségbe tartozónak – iszonyatos mértékben alulreprezentáltak, ahogy egyébként más kisebbségek is. Mondhatni általános jelenség, hogy a történelem tankönyvek nemzetcentrikusak, de nem mindegy milyen mértékben. Nagyon fontos lenne a különböző történeti korszakokban a jelenlétüket bemutatni; a közoktatás egy hatékony csatorna lehetne, ami nem szájbarágósan, hanem integráltan, korrektül ismertetné a roma közösségek magyarországi történelmét.

Mennyire ismerik a cigányok saját történetüket?

Egyrészt, mivel egyáltalán, vagy alig tanítják a közoktatásban, gondolom, nem nagyon. Akik valamilyen módon bekapcsolódnak etnikai alapú kulturális, érdekvédelmi folyamatokba vagy kisebbségi politikába, akár civil szervezetben, akár kisebbségi önkormányzatokban részt véve, ők már inkább megismerik a múltat. Másrészt nyilván sok családban (mint bármilyen más közösségekben) vannak történetek, megismerhetik a fiatalok a szűkebb közösség saját történetét, „ethnohistóriáját”.

**A modern
nacionaliz-
mus kora
előtt eleve
más volt
az etnikai
hovatartozás
kérdése**

Tadeusz Słobodzianek dráma Bocsárdi László rendezésében

Ilja agitátor

Amikor szóba kerül Tadeusz Słobodzianek Ilja Prófétája, a leggyakrabban emlegetett értelmezési keret a tudományos világkép bukásának következtében létrejött úrben tengődő és értelmet kereső ember drámája. Jómagam úgy gondolom, ez mindössze részben igaz, ám ez a részigazság az, ami a darab lényegi pontját adja. Ami ennél is figyelemre méltóbb, hogy Bocsárdi László olyan előadást rendezett ebből a nem akármilyen alpból, amely tökéletesen szem előtt tartja a darab e nagyon érzékeny pontját. IVÁCSON ANDRÁS ÁRON írása.

Régi tautológia, hogy a 20. század embere két ellentétes életvilág között őrlődött. Az egyik a hagyományos, rurális, iparosítás előtti, vagy az azt elkerülő környezet és ember világa, a másik pedig a modernizált vagy épp modernizálódó, iparosodott, nagyvárosi környezet és ember világa, amelyek folyamatos és kibékíthetetlen harcot vívnak egymással. Ebben a korszakban pedig hatalmas szerepet játszanak az értelmiséginek nevezett osztályok, akik mondhatni a kapcsolatot teremtik ezen két életvilág között, közvetítenek egyik irányból a másikba, és így nem csak semleges közvetítők, hanem egyenesen véleményvezéreké válnak. Úgy gondolom, ez a darab leglényegibb pontja, amelyet Bocsárdi László rendezése tökéletesen kidomborít és kiélel.

A történet szerint egy fehér orosz falvacska néhány lakója álmaik, előítéleteik és világképük alapján meggyőződik arról, hogy a világvége nincs messze, amikor is mindannyian pokolra kerülnek, ahol a sátán „kezőket-lábokat levágja”, „belöket rozsdás kampó tépi ki” és végül a sátán maga egy izzó tobozt dug fel a hátsó fertályukba, de a hideg végével felfele, hogy ne tudják kihúzni. (Az az ironia, hogy miként tudnák egyébként is kihúzni, ha egyszer kezüket már levágták, elkerüli a társaság figyelmét és nem véletlenül.)

FOTÓK:
TAMÁSI ÁRON SZÍNHÁZ

A legjobb próbatétel a szentnek az, ha valóban felfeszítik a keresztre, hiszen ha valóban szent, nem is akármilyen, akkor harmadnapra feltámad

Annak érdekében, hogy orvosolják a helyzetet, miután csipőből minden rosszért egy zsidó vándorárust tettek felelőssé, egy örültnek, ördögök által megszállt nőnek kikiáltott szerencsétlent kísérnek el Ilja prófétához, a helyi „pópához”, hadd lássák, valóban szent-e az, kiüzi-e belőle az öt gyötrőket. Mindannak ellenére, hogy ez nem történik meg a szemük előtt – nem véletlenül – hazatérve meggyőzik egymást, hümmögve, fél szavakból és idegeskedésből, hogy hát valóban szenttel van dolguk.

A proverbális nép Ámde itt az első lényeges szimbólum: a társaságból csupán ketten mennek el Iljához, az értelmiségi és a szent életűnek vélt asszony, és nem véletlenül, hogy

éppen ők győzik meg a többieket a megalapozatlanról. Itt lép fel először az értelmiségi (tudomány) és a szent (vallás) morális szerepének feszegetése, ugyanis pontosan ez a két karakter – ez most vitatható, hogy mindkettő-e – kellene a leginkább az egyetemes elhülyülés, a primitivitás, az emberi korlátoltság, szűkagyúság, ostobaság és manipuláció ellen állítólag a leghevesebben fellépjen, mégis ők azok, akik elsőként beleviszik a társaságot mindezekbe.

A fordulat, amely szerintem a darab gerincét adja, akkor következik be, amikor eldöntik, hogy keresztet készíttetnek, azt pedig elviszik a szenthez, hogy az áldását adva rá megszabadítsa őket és az egész világot a gonosztól. Kitalálják ugyanis

útközben, hogy a legjobb próbatétel a szentnek az, ha valóban felfeszítik a keresztre, hiszen ha valóban szent, nem is akármilyen, akkor harmadnapra feltámad. Itt következik be a darab sarokpontja, amikor az értelmiségi szörnyülködve hagyja ott a többieket a gyilkossági kísérlet felvetése után, ahhoz, hogy nem sokkal később, amikor tervük egyre népszerűbbé válik, visszatérjen és meglovagolja azt a tervet, amelyet ő talált ki (keresztállítás) és a proveriális „nép” torzított el (keresztre feszítés), ahelyett, hogy továbbra is megpróbálná megakadályozni, illetve távol-ságot tartani tőle. A 20. századi történelem tele volt hasonló utat megjárt agitátor-értelmiségekkel, akiket itt még csak felsorolni sem lenne helyünk. Ám ez a darab metaforikus rendszerének csupán egyik oldala, a következmény, teljesen másik oldal a mechanizmus, ami által ez történik.

A politika hatalma Amikor az értelmiségi ismét csatlakozik a falusiakhoz, mint újbóli vezetőjük, kiosztják egymás közt Krisztus keresztre feszítésének szerepeit: ki Júdás, ki Pilátus, ki Mária Magdolna, ki a római katona és így tovább, majd egy bábu segítségével elpróbálják magát a keresztre feszítést is. A jelenetsor jól mutatja azt az althusseri gondolatot, hogy miként működik az ideológia, nem csupán politikai és kulturális szinten, hanem miként ér el egészen a köznapi ember magánéletéig is. Ez a szerepfelvétel pontosan annak a másodlagos szerepnek a metaforája, ahogyan valamennyiünk, ki-ki ideológiai irányultságának megfelelően felvesz egy, akár a magánéletéhez és személyiségéhez képest végtelenül idegen társadalmi szerepet. Remekül látszik mindez abból is, hogy a falusiak a bibliai szerepeiket sorshúzással döntenek el, és a későbbi római kato-

na átveri a későbbi Júdást, hogy ez utóbbi kelljen felakassza magát, nem pedig a katona szerepét megszerző jóbarátja. Ez a mozzanat ismét láttat két erős jelenséget: egyrészt a Júdás szerepét kapó személy, ha meg nem akadályozná, az ideológiáért valóban felakasztotta volna magát, holott csupán barátja verte át erre a szerepre, miközben a barát átverése azt jelzi, hogy a különböző ideológiai rendszerek miként választanak szét közösségeket egymás ellen dolgozó emberekre. Maga Ilja egy hasonlóan működő személy, aki nagyon élvezzi és kihasználja az (ál?)szent szerepből adódó hatalmát, amely a három szent asszonyával szembeni viselkedéséből tűnik ki a legtisztábban. Másrészt, amikor hírért veszi, hogy jönnek emberek megfeszíteni őt, úgy tűnik, mintha mégsem lett volna teljes rálátása arra, hogy mivel is játszik, amolyan „szellemi hályogkóvácsnak” tűnik, aki akkor retten meg szerepétől, amikor következményeivel szembesítik. Annál ellentmondásosabb az előadást záró megdicsőülése, ugyanis pontosan annak az emberi primitívitásnak, sötétségnek, hiszékenységnek köszönheti felma-

gasztaltatását is, amely majdnem halálát okozta.

A szimbólumok élesítése Bocsárdi László rendezésének legnagyobb ereje a jelenetek tagolásában rejlik, ugyanis egy-egy történet-szálat pontosan ott szakít meg, ahol az közel a csúcsára ért, így jelenetről jelenetre az jár a néző fejében, hogy mikor térünk már vissza ehhez és (nem vagy!) ehhez a jelenethez, anélkül, hogy ez zavaró lenne, vagy az előadást tördelné túlságosan szét. Alapvetően a darab kevés szereplőre és nem túl bonyolult történetre alapoz, de olyan karakterekre, amelyek legalább kettős szimbolikájúak (értelmiségi-agitátor, szent-csaló, utazó árus-„luciper” stb.) és egy olyan történetre, amelynek olyan történelmi és kulturális háttere van, amely felettébb nehezíti teszi színrevitelét. Ugyanakkor ezeket a kettőségeket mind a rendező, mind a színészek magas fokú szakmaisággal és átéléssel oldották meg, még „Mária Magdolna” mindössze egy szavat ismételtető, de annál fontosabb szerepet játszó vak édesapja is. A díszlet egyszerűsége és nagyszerűsége épp abban rejlik, hogy visszaadja egy ilyen vidéki világ sivárságát a múlt század fordulóján, ugyanakkor az elhúzható redőny további terek felfedését és a már meglévő tér tagolását teszi lehetővé anélkül, hogy akár egyszer is ránehezedne a darabra, így tökéletesen kiszolgálja, és nem elnyomja azt.

A darab és az előadás üzenete lényeges és egy olyan téma, amit Albert Camus-tól, Słobodzianeken keresztül egészen David Lynch kultikus Twin Peaks sorozatáig többen feldolgoztak. A folyamatosan, épp a darabban is látható agitátor-értelmiségiek által is a végletekig idealizált kisközösségekben olyan szintű frusztrációk, elfojtások és téveszmék forrongnak a felszín alatt, amelyek pontosan ilyen agitátor-értelmiségiek által meglovagolva roppant rövid idő alatt a pusztító erőszakig és tömegpszichózisig korbácsolhatóak fel. Sajnos nem csupán a 20. század, de jelenünk is számos példával szolgál erre és sajnos ritkán állunk meg az első szeg beverése előtt, épp időben.

Olyan szintű frusztrációk, elfojtások és téveszmék forrongnak a felszín alatt, amelyek roppant rövid idő alatt a pusztító erőszakig és tömegpszichózisig korbácsolhatóak fel

Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház

Tadeusz Słobodzianek: Ilja Próféta

Hihetetlen történet XIV jelenetben

Fordította:	Pászt Patrícia
Rendező:	Bocsárdi László
Díszlet- és jelmeztervező:	Bartha József
Szcenikus:	Deák Barna
Zeneszerző:	Könczei Árpád

Görög filmtükrök

Jorgosz Lanthimosz görög filmrendező néhány évvel ezelőtt két, egymással ellentétes, egymásnak válaszoló filmet rendezett. A *Szemfog* és az *Alpok* rendhagyó, elgondolkodtató történeteivel olyan abszurd, alternatív világokat tárt elénk, amelyekkel felkavart, összezavart, nem hagyott nyugodtan aludni. Alkotásairól KUSTÁN MAGYARI ATTILA írt a MoziMustra új kiadásában.

Szemfog: mi a normális?

A *Szemfog* (*Kynodontas*, 2009) egyike azoknak a filmeknek, amelyek a társadalmi közterek gyökereig nyúlnak vissza, hogy elpusztítsák azokat. A történet egy családról szól, akik – az apát, a család kitalálóját és formálóját leszámítva – elszigetelten élnek egy magas kerítéssel körbevett birtokon. Az apa gyárban dolgozik, „kint” normális életet él, otthon azonban bizarr világ várja. Két lánya és fia, valamint felesége egy rendhagyó családot alkotnak, ahol a gyerekek addig nem hagyhatják el a kis területet, amíg ki nem nő a szemfoguk (innen a mű címe, ami angolul *Dogtooth*).

Ez azonban még csak a kezdet: az egyébként már húszas éveikben járó „gyerekek” a megszokottól teljesen eltérő módon vannak kondicionálva: azt hiszik például, hogy a birtok kapuján csak autóból ülve lehet kimenni – amikor egyikük a játékpulóját véletlenül a birtokon kívülre dobja, apja az autóból ülve kihajít két méterre, felveszi a játékot, és úgy viszi vissza neki. A macskát rettenet-

Egy ölelés az *Alpokból*

A két film párja egymásnak, és megéri, hogy megtekintsük, majd gondolkodjunk, beszélgessünk róla, és továbbadjuk.

A *Szemfog* elszigeteltségben élő lányai

tes vérengzőnek tartják, és ha látják, hanyatt-homlok menekülnek előle, apjuk ugatni tanítja őket, hogy elriasszák „a legveszélyesebb fenevadat”. Bizonyos szavakat teljesen más értelmében használnak, mint mi, egymáshoz való viszonyuk is furcsa, a szexualitás sem marad ki.

Az egyik lány érzi, hogy nem bírja tovább itt (pedig soha nem látta, milyen a világ – vagy éppen ezért?), így aztán menekülni próbál.

A *Szemfog* könyörtelenül tárja elénk a nevelés és a normák esetlegességét, a lehetőséget arra, hogy ezeket bármikor felborítsuk. Nem foglal állást, nem ítélik, csak megmutat.

Alpok: üres gesztusok

Rendezője szerint a *Szemfog* tökéletes ellentéte az *Alpok* (*Alpeis*, 2011), ezzel pedig csak egyetérthetünk. Ez az önkényes film – az a fajta, amelyik látszólag fittyet hány a nézőre, és a maga útját járja – az elzárt család ellentétét mutatja meg. Az *Alpok* egy csapat, amelyet egy mentős – Mont Blanc – tart össze, és vezet nagy szigorral. Tagjainak az a feladata, hogy elhunyt családtagokat, barátokat pótoljanak úgy, hogy két-három órát a gyászolókkal

ülnek, és az elhunyt tulajdonságait felvéve viselkednek. A párbeszéd gyakran banálisak, kimerülnek időnként a „hogya vagy” és a „szép időnk van” frázisokban, máskor a végletekig szürreális helyzetek születtek. Egy család elveszíti teniszező lányát, ekkor „ugrik be helyette” az egyik *Alpok*-lány, akitől a szülők azt kéri, rájga kicsit a körmét – aztán szólnak neki, hogy ennyi elég volt a körömrágásból. Máskor egy férfival találkozik, aki elveszített párját pótolja vele: előbb elismételnek egy kisebb vitát, majd eljártssák azt, mintha ez valóság lenne, és lemennek a pincébe, hogy szeretkezzenek. Az ilyen jelenetek teszik a dolgukat: ráébresztenek a társadalmi normák, az emberek közti interakciók ürességére, ugyanis megmutatják, mit ér a lecsupaszított párbeszéd és gesztus, ha nem hiszünk benne.

A szenvtelenség, az üresség, tompaság, a párbeszéd lebutítása, és a tény, hogy az elhunytak „pótlásán” senki nem lepődik meg, olyan különleges világba vezetnek el, amelyben ritkán van alkalmunk belesni. Kimondhatjuk, a két film párja egymásnak, és megéri, hogy megtekintsük, majd gondolkodjunk, beszélgessünk róla, és továbbadjuk.

Kolozsvári Állami Magyar Színház

Szeptember 19-én, péntek
este 8 órakor

Szeptember 20-án, szombat
este 8 órakor

Caravaggio Terminal

stúdióteremben

Rendező: **Robert Woodruff**

Román nyelvű feliratozással.

14 ÉVEN FELÜLIEKNEK AJÁNLOTT!

Szeptember 23-án, kedd
este 8 órakor

Csipke

stúdióteremben

Rendező: **Mezei Kinga**

Román nyelvű feliratozással.

www.biletmaster.ro

TÖBB MAGYAR

NAGYVÁRADI
SZIGLIGETI
SZÍNHÁZ

2014 - 2015

A Szigligeti Színház
a magyar dráma napja alkalmából
bemutatja:

Székely Csaba:

BÁNYAVÍZ

felolvasószínház

SZEREPLŐK:

IGNÁC, katolikus pap
MÁRTON, a templom gondnoka, Ignác nevelt fia
ISTVÁN, tanító
IMOLA, a tanító lánya
IRÉN, a pap házvezetőnője

ifj. Kovács Levente
Hunyadi István
Sztotyori József
Gajai Ágnes
Kovács Enikő

Rendező: SZABÓ K. ISTVÁN

IDŐPONT: 2014. SZEPTEMBER 21., VASÁRNAP 19 ÓRA
HELYSZÍN: BODEGA, NAGYVÁRAD, ARANY JÁNOS UTCA 7

PARTNEREK:
v á r a d

report
HETI HÍRMAĞAZIN